

Mendelova univerzita v Brně
Provozně ekonomická fakulta

Dopad zavedenia Eura na turistický sektor na Slovensku

Bakalárska práca

Vedúci práce:
Ing. Bc. Martin Machay, Ph.D.

Alena Samiecová

Brno 2017

Na tomto mieste by som rada poďakovala vedúcemu mojej bakalárskej práce Ing. Bc. Martinovi Machayovi, Ph.D. za jeho cenné rady, pripomienky, a hlavne čas strávený konzultáciami. Ďalej sa chcem poďakovať rodine a svojmu priateľovi, ktorí mi boli oporou v tých najťažších časoch. Moja vďaka tiež patrí všetkým, ktorí venovali čas úprave finálnej korektúry práce a doc. Ing. Dr. Jirímu Rybičkovi za vypracovanie šablóny pre LaTeX.

Čestné prehlásenie

Prehlasujem, že som túto prácu: **Dopad zavedenia Eura na turistický sektor na Slovensku**

vypracovala samostatne a všetky použité pramene a informácie sú uvedené v zozname použitej literatúry. Súhlasím, aby moja práca bola zverejnená v súlade s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách v znení neskorších predpisov, a v súlade s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Som si vedomá, že na moju prácu sa vzťahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavrenie licenčnej zmluvy a použitie tejto práce ako školského diela podľa § 60 odst. 1 Autorského zákona.

Ďalej sa zaväzujem, že pred spísaním licenčnej zmluvy o použití diela inou osobou (subjektom) si vyžiadam písomné stanovisko univerzity o tom, že predmetná licenčná zmluva nie je v rozpore s oprávnenými záujmami univerzity, a zaväzujem sa uhradiť prípadný príspevok na úhradu nákladov spojených so vznikom diela, a to až do ich skutočnej výšky.

Brno, 22.05.2017

.....

Abstract

Impacts of Euro adoption tourism industry in Slovakia, Bachelor thesis, Brno 2017.

This thesis researched possible impacts on tourism industry after adopting Euro in Slovakia. Tourism indicators which the study was focused on are international tourism receipts and non-residential arrivals. Firstly, the general impacts of Euro adoption are discussed with focused on the whole industry. Secondly, general information about tourism in Slovakia is provided. The research was based on Synthetic Control Method, creating model of synthetic Slovakia that never adopted Euro in 2009. The differences between real Slovakia and synthetic Slovakia are described and discussed. On one hand the non-residential arrivals have fallen significantly in comparison to synthetic model. On the other tourism receipts remained almost the same. The changes in economic structure of tourists are probable explanation of the differences. Proposed suggestions for countries which are likely to adopt Euro in the future are made in the end.

Key words: Euro, Euro effect, tourism, Synthetic control method, Slovakia, sythetic Slovakia

Abstrakt

Samiecová, A., Dopad zavedenia Eura na turistický sektor na Slovensku, Bakalárska práca, Brno 2017

Touto bakalárskou prácou bolo skúmané, aký dopad malo zavedenie Eura na turistický sektor na Slovensku. Ukazovatele, na ktorých bol skúmaný dopad zo zavedenia Eura, boli príjazdy zahraničných turistov a príjmy z cestovného ruchu. Prvá časť bola zameraná na zmeny v hospodárstve Slovenskej republiky, ktoré nastali zavedením Eura. V ďalšej časti je predstavený turizmus na Slovensku. Vo výskumnej časti bol pomocou metódy Syntetických kontrolných skupín vytvorený model syntetického Slovenska, ktorého vývoj bol porovnávaný s vývojom reálnym. Výsledky ukázali, že Slovensku sa v roku prijatia Eura výrazne znížili príjazdy turistov, zatiaľ čo príjmy z CR výrazný pokles nezaznamenali. Čo vedie k záveru, že zavedením Eura sa zmenila štruktúra zákazníkov prichádzajúcich na Slovensko. V závere práce sú odporúčania pre krajiny, ktoré budú prijímať Euro.

Kľúčové slová: Euro, Euro efekt, turizmus, Syntetická metóda kontrolných skupín, Slovensko, syntetické Slovensko

Obsah

1 Úvod	8
2 Cieľ práce	9
3 Metodika práce	10
3.1 Syntetická metóda kontrolných skupín	10
3.2 Dáta	12
3.2.1 Dáta k prízazdom turistov	13
3.2.2 Dáta k príjmom z CR	13
3.3 Popisná štatistika dát	14
4 Euro a hospodárstvo	15
4.1 Vplyv Eura na automobilový priemysel Slovenska	19
5 Euro a turizmus	22
5.1 Turizmus na Slovensku	25
5.1.1 Charakteristiky cestovného ruchu na Slovensku	30
6 Príjazdy turistov	32
6.1 Príjazdy turistov na Slovensko	32
6.2 Indikátory vplývajúce na príjazdy turistov	33
6.3 Syntetické Slovensko - príjazdy turistov	34
7 Príjmy z aktívneho cestovného ruchu	38
7.1 Indikátory vplývajúce na príjmy z CR	38
7.2 Reálne vs. syntetické Slovensko – príjmy z CR	39
7.2.1 Reálne Slovensko	39
7.2.2 Syntetické Slovensko	41
8 Odporúčania	44
9 Záver	47
10 Referencie	49

Zoznam obrázkov

Obrázok 1: Rozdiel vo vývoji krajín v porovnaní s HDP Slovenska	16
Obrázok 2: Vývoj HDP v krajinách V4 a Rakúska	17
Obrázok 3: Podiel priemyslu na HDP za rok 2015	18
Obrázok 4: Porovnanie vývoja priemyselnej produkcie	19
Obrázok 5: Vývoj produkcie automobilov na Slovensku v ks	20
Obrázok 6: Počet nemeckých návštevníkov na Slovensku	26
Obrázok 7: Príjmy z aktívneho cestovného ruchu	28
Obrázok 8: Podiel zamestnanosti v turizme na celkovej zamestnanosti	30
Obrázok 9: Podiel turizmu na HDP Slovensku	31
Obrázok 10: Obsadenosť ubytovacích zariadení	31
Obrázok 11: Príjazdy turistov na Slovensko	32
Obrázok 12: Príjazdy turistov: reálne vs. syntetické Slovensko	36
Obrázok 13: Príjmy z aktívneho cestovného ruchu	40
Obrázok 14: Reálne vs. syntetické Slovensko – príjmy z CR	42
Obrázok 15: Príjmy na jedného zahraničného turistu	44

1 Úvod

V súčasnej dobe je Euro súčasťou každodenného života v 18 členských krajinách Európskej únie. Slovenská republika zaviedla Euro v roku 2009. Od zavedenia už prešlo 8 rokov, čo je dostatočne dlhé obdobie, aby bolo možné identifikovať dopad zavedenia Eura na turizmus. Žiadny dokument sa bližšie nezaobrá efektom zavedenia Eura na turizmus na Slovensku.

Zdieľanie spoločnej meny má pozitívny dopad na príjazdový cestovný ruch. (De Vita, 2014) Príjmy z turizmu na svetovom HDP rastú rýchlejšie ako rast celkovej svetovej ekonomiky, a tiež je tento rast rýchlejší ako rast priemyslu. (Rochelle, 2013)

Preto sa bakalárska práca bude zameriavať na dopady zavedenia Eura na turizmus. Konkrétne bude zisťované, či sa po zavedení Eura zvýšil počet príjazdov zahraničných turistov na Slovensko, a ako sa zmenili príjmy z aktívneho cestovného ruchu¹ (ďalej „príjmy z CR“).

Metódu (bližšie popísaná nižšie), ktorá bude v práci využitá, používa aj Inštitút finančnej politiky (ďalej len „IFP“). Pomocou tejto metódy bol skúmaný efekt zo zavedenia Eura na Slovensku. Výsledky IFP ukázali, že Slovensko si zavedením Eura polepšilo o 10 % reálneho HDP na obyvateľa. Preto by mohlo byť zaujímavé skúmať, aký dopad malo zavedenie Eura na turizmus na Slovensku. V rámci študovaného odboru – Manažment cestovného ruchu, to je jedna z najatraktívnejších tém. Tak ako pri zvýšení HDP na obyvateľa, sa po zavedení Eura dá predpokladať, že sa mohli zvýšiť aj príjazdy zahraničných turistov na Slovensko, a tiež mohli rásť aj príjmy z cestovného ruchu rýchlejšie ako v prípade, ak by Euro nebolo zavedené.

Dokazovanie bude skúmané pomocou Syntetickej metódy kontrolných skupín. Podstata metódy spočíva v tom, že bude vytvorené „alternatívne“ (ďalej uvádzané aj ako „syntetické“) Slovensko, ktoré bude tvorené európskymi krajinami. Pomocou týchto krajín bude možné simulovať alternatívny vývoj na Slovensku, v prípade, ak by neprijalo Euro. Samotný efekt z Eura získame porovnaním reálneho a alternatívneho vývoja na Slovensku.

¹Aktívny cestovný ruch je chápaný ako príchod zahraničných turistov do cieľovej destinácie, ktorých výdavky sa premietnu do aktív platobnej bilancie cestovného ruchu, ako súčasť platobnej bilancie daného štátu. (Šambronská a Šenková, 2015)

2 Ciel práce

Cielom práce je identifikovať vplyv zavedenia Eura na turistický sektor na Slovensku. Výskumná otázka je formulovaná v nasledujúcom znení: „Ako ovplyvnilo zavedenie Eura turizmus na Slovensku?“ Pre potreby tejto práce bude vplyv zavedenia Eura skúmaný na príjazdoch zahraničných turistov a príjmoch z cestovného ruchu.

3 Metodika práce

Prvá kapitola práce sa venuje porovnávaniu HDP v krajinách V4. Tieto krajiny sú Slovensku geograficky najbližšie a vonkajšie vplyvy na tieto krajiny by mali byť veľmi podobné. Kvôli lepšiemu porovnávaniu bolo nutné pridať do tejto skupiny krajín aj Rakúsko, a to z dôvodu, že bolo potrebné mať aj krajinu, ktorá prijala Euro skôr ako Slovensko a zároveň je Slovensku blízka. Rakúsko je podobné Slovenskej republike rozlohou, geografiou, a ponúka obdobné produkty cestovného ruchu. Pre lepšie porovnávanie týchto zmien bol vytvorený graf, ktorý vytvára prehľad o tom, či ostatné krajiny rástli spolu so Slovenskom alebo klesali, keď Slovensko rástlo. Dáta, na základe ktorých bol vytvorený graf, sme odvodili zo vzorca:

$$\Delta HDP = HDP_{SR_t} - HDP_{xy_t}$$

- t predstavuje čas, v našom prípade rok v intervale od <2000;2013>
 HDP_{SR_t} HDP Slovenskej republiky v danom roku
 HDP_{xy_t} HDP Česka, Maďarska, Rakúska a Poľska v danom roku

Pre lepšie pochopenie grafu bola zostavená tabuľka 1, ktorá zobrazuje zmenu vo vývoji HDP v roku 2009.

Tabuľka 1: Zmena vývoja HDP v roku 2009

	2009	Δ HDP
Slovensko	-4,5	-
Česko	-6,8	+2,3
Maďarsko	-3,8	-0,7
Rakúsko	+1,6	-6,1
Poľsko	-4,9	+0,4

V roku 2009 rástlo Slovensko oproti Česku o 2,3 % rýchlejšie. Maďarsko rástlo rýchlejšie ako Slovensko, a to o 0,7 %. Oproti Slovensku rástlo Rakúsko rýchlejšie o 6,1 %. V porovnaní s Poľskom bolo Slovensko rýchlejšie o 0,4%.

3.1 Syntetická metóda kontrolných skupín

Praktická časť sa zaoberá zisťovaním dopadu zavedenia Eura na turizmus pomocou matematicko-ekonomickej metódy – Syntetická metóda kontrolných skupín. Synte-

tická metóda kontrolných skupín bola použitá prvýkrát Abadiem² a Gardezabalom v roku 2003. Začala sa používať na Harvardskej univerzite, doposiaľ ešte nebola preložená do slovenského jazyka. Na Slovensku ju na prognózovanie vývoja HDP používa Inštitút Finančnej politiky³.

Pri Syntetickej metóde kontrolných skupín sa predpokladá, že máme $J + 1$ jednotiek (napríklad krajiny), s indexom $j = 1$ predstavuje bod záujmu a jednotky $j = 2$ až do $j = J + 1$ sú potenciálne krajiny, ktoré budú predstavovať kontrolnú skupinu. Kontrolnou skupinou je myslená skupina krajín, pomocou ktorej bude vytvorené syntetické Slovensko bez intervencie. Konkrétne bude sledované, aký vplyv malo zavedenie Eura na Slovensko v roku 2009. V tomto prípade je bodom záujmu Slovensko po roku 2008 a potenciálne krajiny, ktoré vytvoria kontrolnú skupinu, budú európske krajiny.

Predpokladá sa, že vzorka krajín je ucelený set, kde sú všetky jednotky pozorované v rovnakom čase, $t = 1 \dots T$. Ďalej sa predpokladá, že vzorka krajín obsahuje nenulový počet rokov v predintervenčnom období, T_0 , tak ako nenulový počet rokov v postintervenčnom období, T_1 , kde $T = T_0 + T_1$. Jednotka 1 je vystavená intervencii počas obdobia $T_0 + 1 \dots T$, a intervencia nemá žiaden efekt na obdobie $1 \dots T_0$. Cieľom skúmania je zmerať efekt z intervencie na niektorých postintervenčných výstupoch. Intervenciou je chápaná akákoľvek zásadná zmena, ktorá bude zvolená, v tomto prípade to bude prijatie Eura na Slovensku v roku 2009.

Je pravdepodobné, že kontrolná skupina, môže byť kombinácia viacerých jednotiek (krajín), nie len jednej jednotky. Syntetická skupina je definovaná ako vážený priemer vzoriek krajín. Kontrolná skupina môže byť vyjadrená ako $(J \times 1)$ vektor váhy $W = w_2, \dots, w_{J+1}$, s $0 < w_j < 1$ pre $j = 2, \dots, J$ a $w_2 + \dots + w_{j+1} = 1$.

Rozdiel medzi predintervenčnou charakteristikou bodu záujmu a syntetickým Slovenskom je daný vektorom $X_1 - X_0W$. Bude vybraná kontrolná skupina, W^* , ktorá minimalizuje veľkosť tohto rozdielu. Abadie a kol. (2010) vybrali W^* ako hodnotu W , ktorá minimalizuje:

²Prvé použitie metódy: Alberto Abadie, Javier Gardeazabal: The Economic Costs of Conflict: A Case Study of the Basque Country (2003); ďalšie výskumy robené pomocou tejto metódy boli: Alberto Abadie, Alexis Diamond, and Jens Hainmueller: Estimating the Effect of California's Tobacco Control Program (2010); Abadie, Diamond, Hainmuller: Comparative Politics and the Synthetic Control Method (2014).

³IFP pomocou tejto metódy skúmal, aký efekt malo prijatie Eura na HDP. (Žúdel a Melioris, 2016).

$$\sum_{m=1}^k v_m (X_{1m} - X_{0m}W)^2,$$

v_m váha, ktorá odráža dôležitosť, ktorá bola priradená m -tej premennej pri meraní rozdielnosti medzi X_1 a X_0W . Je dôležité, aby syntetické hodnoty úzko kopírovali hodnoty reálnych hodnôt. Tieto váhy budú spolu predstavovať 1, čo je syntetické Slovensko.

Y_{jt} bude výstup jednotky j v čase t . Okrem toho, nech Y_1 bude vektorom (T_1x1) , ktorý sa skladá z postintervenčných hodnôt výstupu pre bod záujmu. Teda to bude, $Y_1 = (Y_{1T_0+1} \dots Y_{1T})'$. Podobne Y_0 bude matica (T_1xJ) , kde stĺpce j obsahujú postintervenčné hodnoty výstupu pre jednotky $j + 1$. Odhadovaný efekt je daný porovnaním postintervenčných výstupov medzi bodmi záujmu, ktoré sú vystavené intervencii a syntetickým Slovenskom, ktoré nie je vystavené intervencii, $Y_1 - Y_0W^*$. To znamená, pre postintervenčné obdobie t (kde $t \geq T_0$), syntetický kontrolný odhad efektu je daný porovnaním medzi výstupom bodu záujmu a výstupom pre syntetické Slovensko v tom čase:

$$Y_{1t} = \sum_{j=2}^{J+1} w_j^* Y_{jt}$$

Vhodné premenné X_0 a X_1 sú určené indikátormi postintervenčných výstupov. Tieto indikátory nie sú ovplyvnené intervenciou. Iba jednotky, ktoré sú podobné výstupu bodu záujmu, ako aj efekt z týchto jednotiek na výstup, by mali produkovať podobnú trajektóriu výstupu počas dlhšieho časového úseku.

V prípade, že sa zistí, že jednotka, ktorá reprezentuje bod záujmu a syntetická skupina majú podobné správanie počas dlhších časových úsekov pred intervenciou, no sú rozdielne po intervencii, tak sa tento rozdiel interpretuje ako dopad samotnej intervencie.

Na výpočet Syntetickej metódy kontrolných skupín bude použitý voľne dostupný programový kód, ktorý je napísaný pre MATLAB. (Abadie a kol., 2010)

3.2 Dáta

V tejto časti budú bližšie rozoberané dáta k príjazdom turistov a príjmom z CR.

3.2.1 Dáta k príjazdom turistov

Dáta boli získané z databázy Eurostatu. Na výber boli 3 podobné turistické ukazovatele, a to príjazdy rezidentov, príjazdy nerezidentov alebo príjazdy celkovo. Nakoniec boli zvolené príjazdy nerezidentov. Definícia nerezidenta podľa Českého štatistického úradu (2017): „Nerezident (zahraničný návštevník), ktorého krajina sídla je iná, ako navštívená krajina; za nerezidenta sa taktiež považuje aj občan sledovanej zeme, ktorý trvalo žije v cudzej krajine“.

Časová rada k príjazdom turistov bude pozostávať z rokov v rozmedzí od 1996 do 2015. Bude potrebné vytvoriť dataset, ktorý bude obsahovať dostatočný počet rokov pred prijatím Eura, teda pred rokom 2009. Kvôli presnosti výstupu je potrebné, aby bol zvolený počet dostatočný počet rokov pred prijatím Eura. V našom prípade to predstavuje 13 rokov, a to od roku 1996 do 2008. Syntetické Slovensko bude vytvorené ako vážený priemer potenciálnych krajín z nášho datasetu.

Dataset, ktorý bol zvolený, sa skladá z 22 európskych krajín: Belgicko, Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Nemecko, Grécko, Španielsko, Chorvátsko, Taliansko, Lotyšsko, Litva, Luxembursko, Maďarsko, Malta, Holandsko, Rakúsko, Poľsko, Portugalsko, Rumunsko, Slovinsko, Fínsko a Švédsko.

3.2.2 Dáta k príjmom z CR

Dáta k príjmom z CR boli získané z voľne dostupnej databázy The World Bank. Zvolený dataset začína v roku 1996, pretože to bol prvý rok, ktorý bol dostupný pre všetky zvolené štáty. Dataset končí rokom 2015. Príjmy z CR sú uvedené v miliónoch amerických dolárov.

Aj v tomto prípade dataset obsahuje 13 rokov pred intervenčným obdobím (1996 – 2008). Keďže dataset obsahuje 7 rokov po zavedení Eura, tak je predpokladané, že to bude dostatočné na presnú predikciu.

Pri výbere krajín do zvoleného datasetu, boli poskytované na výber skoro všetky krajiny sveta. Podstatné bolo, aby ku všetkým zvoleným krajinám boli dostupné aj indikátory v období 1996 – 2008. Krajiny, ktoré túto podmienku nespĺňali, boli vylúčené z výsledného datasetu.

Výbraný dataset obsahuje 30 krajín: Rakúsko, Belgicko, Bulharsko, Chorvátsko, Česká republika, Dánsko, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Nemecko, Grécko, Maďarsko, Írsko, Taliansko, Lotyšsko, Litva, Luxembursko, Macedónsko, Holandsko, Nórsko, Poľsko, Portugalsko, Rumunsko, Slovinsko, Španielsko, Švédsko, Švajčiarsko, Turecko, Ukrajina a Spojené kráľovstvo.

3.3 Popisná štatistika dát

Tabuľky 2 a 3 zobrazujú popisnú štatistiku k príchodom turistov do ubytovacích zariadení na Slovensku a príjmy z aktívneho cestovného ruchu.

Tabuľka 2: Príchody turistov na Slovensko

Minimum	762 383,00
Maximum	23 544 384,00
Priemer	4 931 632,94
Medián	3 114 947,50
Rozptyl	25 266 636 254 130,80
Smerodajná odchýlka	5 026 592,91

Tabuľka 3: Príjmy z aktívneho cestovného ruchu

Minimum	19 000 000
Maximum	68 001 000 000
Priemer	11 940 651 005
Medián	5 703 000 000
Rozptyl	227 192 407 111 259 000 000
Smerodajná odchýlka	15 072 903 075

4 Euro a hospodárstvo

Táto kapitola bakalárskej práce popisuje zmeny, ktoré nastali na Slovensku po zavedení Eura. V prvej časti je sledovaný vývoj HDP v krajinách V4, ktorú tvoria štáty strednej Európy: Poľsko, Maďarsko, Slovensko, Česká republika. Ide o zlúčenie 4 krajín EÚ a NATO. Spoločnými prvkami týchto krajín je systém tradičných vzťahov vytvorených historickým vývojom, kultúrne a duchovné dedičstvo, spoločná história a korene náboženských tradícií. Slovensko je jedinou krajinou V4, ktorá doposiaľ prijala Euro, a preto je vhodné pridať k týmto štátom aj krajinu, ktorá Euro prijala skôr. Touto krajinou bude Rakúsko, keďže je veľmi podobné Slovenskej republike, či už veľkosťou rozlohy, ale aj podobnou geografiou krajiny. Rakúsko a Slovensko ponúkajú podobné produkty cestovného ruchu, aj napriek rozdielnej primárnej a sekundárnej ponuke. Predovšetkým ide o letnú a zimnú dovolenku v horách, kúpeľné pobyty, wellness dovolenku a dovolenky v meste (Gučík, 2011).

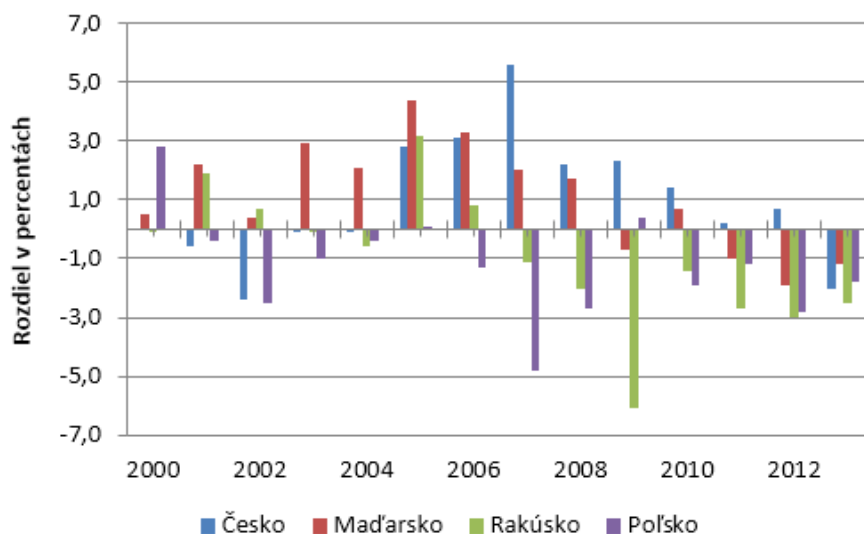
Podstatou porovnávania je sledovanie zmien, ktoré sa udiali vo vývoji HDP v krajinách V4 a Rakúska, dôležitým rokom bude obdobie hospodárskej krízy a následné prijatie Eura na Slovensku. Časová rada bude v rokoch 2000 – 2013 s kvartálnym hodnotami HDP.

Obrázok 1 názorne zobrazuje vývoj reálneho HDP Slovenska v porovnaní s ostatnými krajinami. Aby bolo možné porovnať vývoj HDP, bol zvolený taký graf, ktorý zobrazuje percentuálny rozdiel zmien vo vývoji HDP v krajinách V4 a Rakúska oproti minulému roku v porovnaní so Slovenskou republikou. Táto problematika je bližšie rozoberaná v Metodike práce. Vývoj HDP krajín V4 a Rakúska nemal taký istý priebeh ako vývoj na Slovensku. Od roku 2001 má vývoj HDP na Slovensku rastúci trend. Spolu so Slovenskom rástlo aj Poľsko a Česko. V raste HDP Maďarska a Rakúska nebol nezaznamenaný taký výrazný rast ako u ostatných krajín v sledovanom období.

Až v roku 2004 je zaznamenané, že Rakúsko prebehlo Slovensko v raste HDP. HDP Poľska rástlo najrýchlejšie, v roku 2007 zaznamenalo dvakrát vyšší rast ako Slovensko. V roku 2008 nastáva situácia, kde Rakúsko a Poľsko rastie oproti Slovensku o 2 % rýchlejšie, zatiaľ čo Česko a Maďarsko v raste zaostáva.

V roku 2009 na Slovensku už nedošlo k rastu HDP, ale k jeho výraznému poklesu, ako reakcia na hospodársku krízu. S poklesom HDP na Slovensku, poklesol aj rast v okolitých štátoch. V roku 2009 rástlo HDP Česka o 2,3 % pomalšie ako Slovensko. Čo sa týka Maďarska a Poľska, tak ich vývoj bol s malou odchýlkou podobný tomu na Slovensku. Hospodárska kríza sa najmenej podpísala na HDP

Rakúska, medziročne zaznamenaný pokles bol vo výške 3,5 %. V porovnaní so Slovenskom rástlo Rakúsko o 6,1 % rýchlejšie. Poľsko bolo krajinou, ktorá mala v priebehu hospodárskej krízy najrýchlejšiu rast (Eurostat, 2015). V roku 2010 bolo Poľsko krajinou, ktorá oproti ostatným najrýchlejšie rástla (obrázok 2). Rok po prijatí Eura Slovensko opäť mierne rastie. Avšak od roku 2010 – 2013 je zrejmé, že HDP ostatných štátov rástlo rýchlejšie ako HDP Slovenska. Rast HDP na Slovensku je teda diametrálne odlišný od krajín V4 a Rakúska.

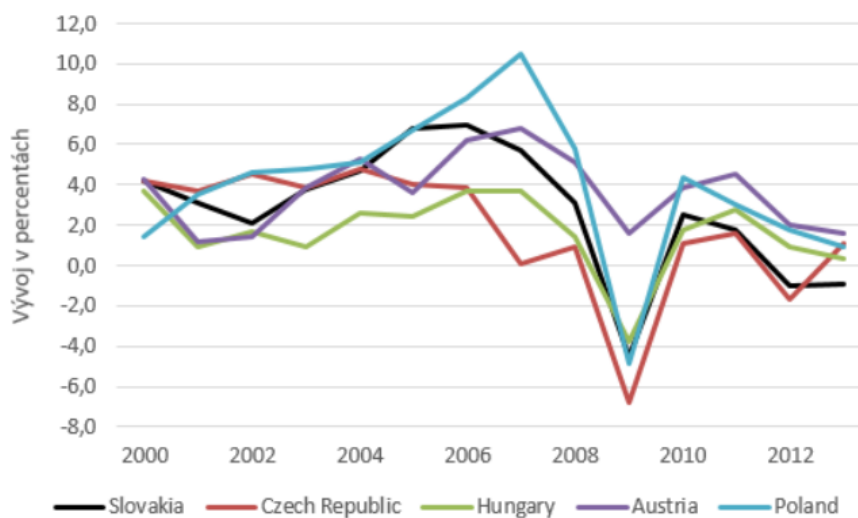
Zdroj dát: Eurostat, 2017

Obrázok 1: Rozdiel vo vývoji krajín v porovnaní s HDP Slovenska

Silnejší výmenný kurz a vyššia stabilita kurzu mala v čase hospodárskej krízy pre Slovensko na rozdiel od krajín V4 aj priaznivé efekty. Podporilo to kúpnu silu a nákupy rezidentov Slovenska v zahraničí, konkrétne v krajinách V4. Avšak, na druhej strane to spôsobilo zdraženie slovenskej pracovnej sily, ako aj vyvážených tovarov a služieb, špeciálne služieb cestovného ruchu. V období hospodárskej krízy tak bola Slovenská republika oproti krajinám V4 menej konkurencieschopnejšia, a to malo taktiež dopady na slovenskú produkciu, ako aj na zamestnanosť a vývoz. (Gonda, 2014)

Slovenská republika je otvorená ekonomika, ktorá je exportne zameraná. Členstvom v Eurozóne posilňuje dôveru v ekonomiku a predpokladá sa príliv priamych zahraničných investícií, ktoré by pomohli Slovensku zotaviť sa z hospodárskej krízy. Prijatie Eura v roku 2009 Slovensku umožnilo jednoduchší prístup na trhy, ktoré obchodujú v Eura a stabilnejší menový kurz s krajinami, ktoré Euro neprijali (Morvay

a kol., 2010). Negatívum sa môže prejavovať v konkurencieschopnosti krajiny, pretože Slovenská republika sa prijatím Eura vzdala možnosti podhodnocovať menu, a tým pádom umelo zvýšiť export. Krajiny, ktoré sa stanú súčasťou menovej únie odstraňujú flexibilitu v oblasti kurzu. Slovensko patrí k vývozne aj dovozne náročným ekonomikám, čo sa prejavuje aj v oblasti zahraničného obchodu po prijatí spoločnej európskej meny.

Zdroj dát: Eurostat, 2017

Obrázok 2: Vývoj HDP v krajinách V4 a Rakúska

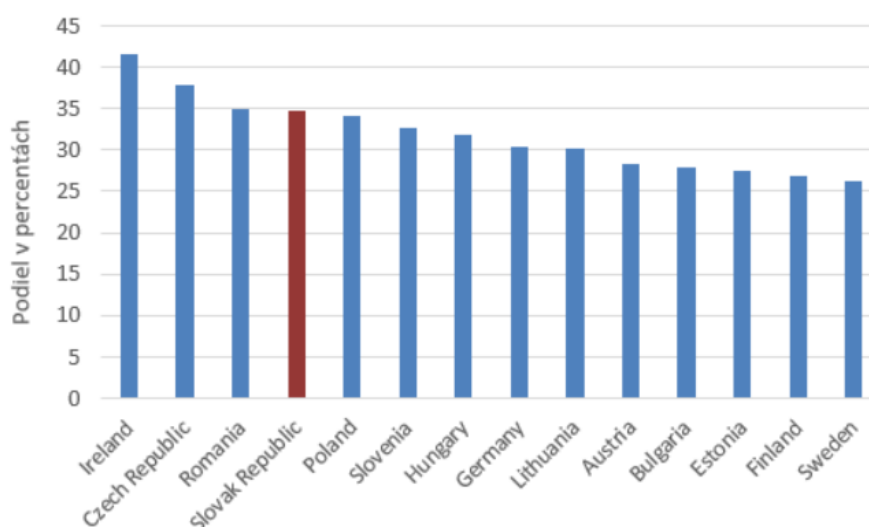
Počas prvého roku členstva v Eurozóne Slovensku tento integračný krok priniesol (Morvay a kol., 2010):

- zníženie transakčných nákladov – výraznejšie v malých a otvorenejších ekonomikách, kam Slovensko nepochybne patrí;
- zvýšenie kurzovej stability – meny veľkých ekonomických celkov sú odolnejšie voči špekulačným útokom;
- pokles kurzového rizika;
- väčšiu stabilitu na trhu dlhopisov;
- jednoduchšie porovnávanie cien s ostatným krajinami Eurozóny.

Po zavedení Eura boli odstránené transakčné a administratívne náklady, čo signalizovalo očakávanie na lepšie prepojenie Slovenska s trhom Eurozóny. Krajiny

Eurozóny sú našimi významnými biznis partnermi. Pauličková (2012) uvádza, že z pohľadu investora Slovensku chýba vyššia kvalita infraštruktúry a lepšie podnikateľské prostredie. Rozvojový potenciál vidí v službách. Vzhľadom na veľkosť automobilového a elektrotechnického priemyslu sa veľa hovorí o vyššom stupni diverzifikácie činností priemyslu. Stabilita Eura môže v dlhom období prilákať investorov. (Pauličková, 2012)

Štatistiky The World Bank (2017) uvádzajú, že Slovenská republika sa v roku 2015 umiestnila na štvrtej priečke, čo sa týka podielu priemyslu na HDP (obrázok 3).

Zdroj dát: The World Bank, 2017

Obrázok 3: Podiel priemyslu na HDP za rok 2015

Priemyselná produkcia na Slovensku (obrázok 4) zaznamenala výraznejší rast v rokoch 2002 – 2003. Produkcia zaznamenala výrazný pokles v roku 2009, a na tomto poklese sa podieľa hlavne vysoký podiel závislosti slovenského priemyslu na zahraničnom dopyte (Morvay a kol., 2010). Taktiež sa dá povedať, že reakcia Slovenskej republiky na hospodársku krízu bola veľmi prudká, pokles bol výraznejší ako v krajinách V4 a Rakúska. Po prijatí Eura sa priemyselná produkcia na Slovensku stabilizovala, výrazne výkyvy sa už nevyskytli.

Aby bolo možné porovnať vývoj priemyselnej produkcie, tak bol zvolený graf, ktorý zobrazuje percentuálny rozdiel zmien v priemyselnej produkcii v krajinách V4 a Rakúska oproti minulému roku v porovnaní so Slovenskou republikou. Bližšie rozoberaná je táto problematika v Metodike práce. Hodnoty, z ktorých obrázok 3

vychádza, sú kalendárne očistené. Podstatou je vyjadrenie, či rástla alebo klesala priemyselná produkcia len na Slovensku, alebo aj v ostatných vybraných krajinách. V roku 2008 Slovensko rástlo výrazne rýchlejšie, čo môže byť spôsobené aj prijatím Eura v ďalšom roku, a tým pádom sa Slovensko stalo prijateľnejšie pre investorov. V priebehu krízových rokov nebola naša priemyselná produkcia omnoho horšia v porovnaní s ostatnými krajinami, až na Poľsko, ktorého produkcia v porovnaní so Slovenskom bola o 11,5 % vyššia.

Zdroj dát: Eurostat, 2017

Obrázok 4: Porovnanie vývoja priemyselnej produkcie

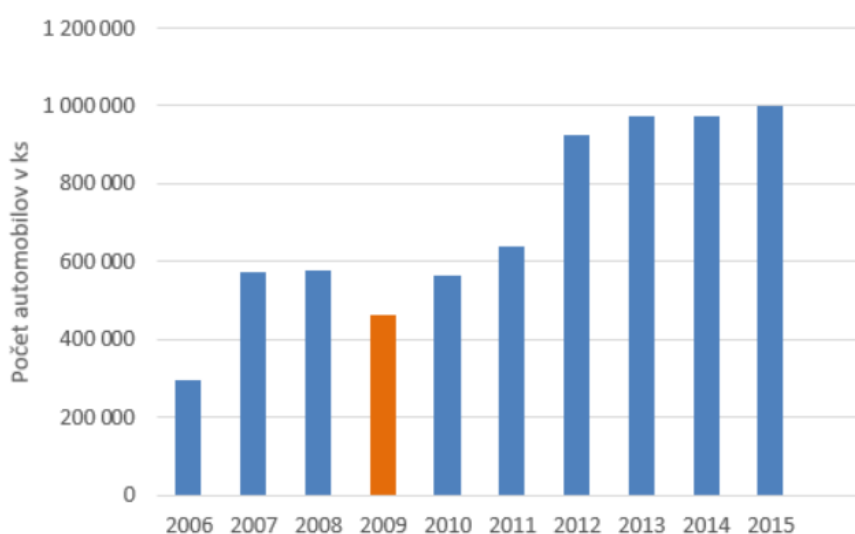
Ďalej je zistené, že od roku 2012 slovenská priemyselná produkcia rastie rýchlejšie ako ostatné krajiny. Vývoj priemyselnej produkcie na Slovensku bol diametrálne odlišný od ostatných krajín. V roku 2007 slovenská produkcia rástla o polovicu rýchlejšie ako Poľsko. Zatiaľ, čo v roku prijatia Eura na Slovensku, priemyselná produkcia v krajinách V4 zaznamenala pokles, najmenší pokles zaznamenalo Poľsko.

4.1 Vplyv Eura na automobilový priemysel Slovenska

V tejto kapitole je poskytnutý pohľad na vývoj produkcie automobilov na Slovensku. Dôraz je kladený na zmeny, ktoré nastali po zavedení Eura a vstupe do menovej únie v roku 2009.

Slovenská republika patrí k jedným z vedúcich výrobcov automobilov v strednej a východnej Európe, za čo vďačí svetovým automobilkám, Volkswagen, PSA

Peugeot Citroën a KIA Motors (SARIO, 2017). Vstupom nemeckej automobilky Volkswagen na slovenský trh sa začal budovať dodávateľský reťazec, ktorý prispel k prílivu ďalších investícií do automobilového priemyslu a poskytuje prácu veľkému množstvu obyvateľov. Výroba automobilov rastie a Slovensko patrí k najväčším výrobcam automobilov v počte vyrobených automobilov na 1000 obyvateľov. Vybudovaním širokého subdodávateľského zázemia zastúpeného celou škálou dodávateľov dokáže Slovensko dovážať výrobky aj iným zahraničných automobilkám (SARIO, 2017). Postupom času sa stal automobilový priemysel motorom rastu Slovenskej ekonomiky.

Zdroj dát: OICA, 2017

Obrázok 5: Vývoj produkcie automobilov na Slovensku v ks

Automobilová produkcia (obrázok 5) sa zvyšovala až do roku 2008, v nasledujúcich rokoch už začal automobilový priemysel pociťovať dopady hospodárskej krízy. V roku 2009 bol zaznamenaný pokles produkcie automobilov, ale aj pokles priemyselnej produkcie v ostatných odvetviach. Slovenská republika bola v nevýhode hlavne preto, lebo je otvorená ekonomika naviazaná na zahraničný obchod. Najväčší ekonomický pokles zaznamenali vyspelé krajiny. Následne po prijatí Eura mala produkcia automobilov priaznivé podmienky na rozvoj, čo sa prejavilo v náraste vyprodukovaných automobilov. Prijatie Eura viedlo k novým investíciám do výroby automobilov, začínajúc firmou Volkswagen v roku 2011.

To, že prijatie Eura automobilovému priemyslu výrazne prospelo, potvrdil aj prezident automobilového priemyslu, Holeček (2014):

„Euro malo pre automobilky nesmierny význam. Najmä preto, že máme na Slovensku v automobilovom priemysle globálnych hráčov, ktorí 98 percent slovenskej produkcie vyvážajú. Zo štatistického hľadiska už nie je nutné vo fabrikách viesť dve účtovníctva a robiť dve uzávierky, korunovú a eurovú. Z osobnej skúsenosti viem, aké to bolo zložité. Ďalej sa eliminovali všetky devízové riziká, ktoré boli spojené s finančnými transakciami.“

V rámci krajín Vyšehradskej štvorky, je Slovensko jedinou krajinou, ktorá prijala Euro. Môže to byť konkurenčná výhoda hlavne pri získavaní ďalších automobiliek na náš trh. Rozvitým automobilovým priemyslom na Slovensku sa rozšírila sieť dodávateľov, ktorá vytvorila podmienky pre vznik automobilových výrobných kapacít aj v iných krajinách V4, ale vďaka prijatiu Eura má Slovensko značnú výhodu.

Dáta získané z OICA (2017) sa zhodujú s tvrdeniami prezidenta automobilového priemyslu, Holečka (2014), že od prijatia Eura sa na Slovensku znížili administratívne prekážky firiem, čo viedlo k rýchlejšiemu rastu produkcie.

5 Euro a turizmus

Turizmus je všeobecne úzko spojený s ekonomickými aktivitami a jeho vývoj je nevyhnutne spojený so zavedením Eura. Spoločná mena, Euro, je výhodnejšia pre tých, ktorí cestujú do iných krajín a používajú Euro. Práve Euro bude robiť tento „obchod“ jednoduchším pomocou používania spoločnej meny. Efekt z Eura má prínosy nie len v krajinách Európskej Únie (ďalej len "EÚ") Prijatie Eura zvyšuje cenovú transparentnosť a vytvára pre turistov jednoduchšie porovnávanie cien v rôznych destináciách EÚ, a to vedie k zvýšeniu konkurencie. Zdieľanie spoločnej meny eliminuje volatilitu výmenných kurzov, čo je výhodné pre turistov a firmy, pretože to znižuje náklady a čas strávený v zmenárňach. (Santana-Gallego, 2016) Pre návštevníkov Európskej únie je najväčšou a najviditeľnejšou zmenou používanie Eura. Napriek tomu niektorí tvrdia, že prechod na spoločnú menu vyvoláva zvýšenie cien, skutočnosťou ostáva, že cestujúci teraz môže cestovať do 18 krajín bez starosti o výmenné kurzy. Zrušenie bariér pre pohyb tovaru, služieb a ľudí, príchod Eura, rozvoj medzinárodného obchodu, všetky tieto faktory a mnohé ďalšie pomohli rozvoju cestovného ruchu. (Akerhielm, 2003)

Historicky sa predpokladalo, že bude len jeden benefit z hospodárskej a menovej únie, a to bude nárast turizmu. (Lóper-Córdova a kol., 2003) Avšak, žiaden dokument ešte neskúmal priamy dopad jednotnej meny na turizmus. Cestovanie a turizmus vytvára 10,2 % svetového HDP a 11,2 % celkového exportu a služieb v roku 2002. Najmä, v Európskej únii patrí 11,4 % z HDP, 12,7 % celkového počtu pracovných miest, 13 % exportu a 13,1 % importu. (Rochelle, 2013) Na základe dát UNWTO príjazdový cestovný ruch do Eurozóny reprezentuje 30 % celkových príjazdov turistov v roku 2012. (Santana-Gallego, 2016)

De Vita (2014) skúma rolu rozličných výmenných kurzov na medzinárodný turizmus a zisťuje, že zdieľanie spoločnej meny vykazuje silne pozitívny dopad na príjazdový cestovný ruch. Ak berieme do úvahy vplyv Eura do roku 2011, tak efekt zo spoločnej meny na turizmus predstavuje 30 %. (De Vita, 2014)

Faruquee (2004) odhadoval, že Euro posilní obchodné styky medzi členskými štátmi zhruba o 10 %. Camarero (2013) odhadoval efekt z Eura na 18 %, zatiaľ čo Sadeh (2014) zistil, že export medzi dvomi zúčastnenými členskými krajinami je o 92 % vyšší ako by bol bez Eura. Webber (2001) zistil, že zmeny výmenných kurzov pôsobia ako významný faktor dopytu po turizme.

Turista sa môže rozhodnúť zrušiť, odložiť alebo dokonca zmeniť destináciu, ak je príliš vysoká volatilita výmenných kurzov v jeho pôvodnej destinácii.

Okrem toho, Euro efekt a jeho dopad na turizmus je sústredený v skorých rokoch, zmena nastáva v roku 2002. Od tej doby efekt z Eura neprestajne klesal až sa stal tak nepodstatným v roku 2009. Je možné tvrdiť, že dopad Eura na turizmus je nižší počas hospodárskej krízy. Zrodenie spoločnej medzinárodnej referenčnej meny umožňuje zúčastneným stranám využívať v medzinárodných zmluvách eurá, a nie len doláre a jeny. Krajiny EMU⁴ sa stali chránené, čo sa týka výkyvov výmenných kurzov, čo uľahčuje internacionalizáciu podnikov cestovného ruchu. Z toho vyplýva, že prijatie Eura napomáha a podporuje turizmus medzi krajinami Európskej Únie, keďže to eliminuje bariéry spojené s volatilitou kurzov a prepočítavaním nákladov, ako aj redukovanie fixných nákladov, ktoré vyplývajú zo zvýšenia počtu medzinárodných turistov. Odhadovaný efekt z Eura na turizmus je 44,6 %. Euro efekt je väčší pre skupinu krajín, ktoré ako prvé prijali Euro, ako pre krajiny, ktoré boli začlenené do Eurozóny neskôr. Navyše štúdia potvrdzuje, že výhody z cestovného ruchu nie sú rovnomerne rozdelené medzi členskými štátmi. Analýza ukázala, že potenciálne zisky z turizmu sú spôsobené vstupom do EMU. Tieto zisky sú samozrejme rozdielne medzi krajinami, a dokonca aj pre niektoré krajiny sú negatívne. V tom prípade, tieto krajiny nemajú benefity z Eurozóny, pretože benefity už existovali bez prijatia Eura. (Santana-Gallego, 2016)

Jonas a ďalší (2002) a Wakker a ďalší (2007) argumentovali v prospech roku 2002, ako rok od kedy sú spotrebiteľia fyzicky konfrontovaní s Eurom. Ranyard a ďalší (2005) zistili, že spotrebiteľ má voči Euru rešpekt, závisí to predovšetkým na ekonomike a praktických aspektoch výmeny meny. Dopad zo zavedenia Eura na turizmus môže byť registrovaný až po určitom čase.

Otázkou, ale ostáva, prečo práve turizmus. Podľa Jucana (2013) celkové príjmy z turizmu na svetovom HDP vzrástli v roku 2012 o 3 %. To bol rýchlejší rast ako rast celkovej svetovej ekonomiky (2,3 %) a taktiež rýchlejší ako rast priemyslu. V roku 2011 Travel & Tourism vytvoril 6,437 trilióna USD na celkom HDP. Tieto príjmy na celkovom HDP boli dvakrát vyššie ako v automobilovom priemysle. Turizmus vytvoril v roku 2012 vo svete 262 miliónov pracovných miest. Podľa Jucana (2013) môže turizmus v časoch hospodárskej krízy podporiť hospodársky rast. Cestovný ruch treba považovať za kľúčový prvok hospodárskeho oživenia ekonomiky, pretože peňažné toky plynúce z cestovného ruchu môžu mať významný vplyv na podnikanie a dôveru spotrebiteľov.

Kapiki (2012) tvrdí, že cestovný ruch môže byť hnacou silou hospodárskeho oživenia Grécka. Avšak pre krajinu je potrebné prijať určité opatrenia, najdôležitejším

⁴Európska menová únia

je posilnenie alternatívnych foriem cestovného ruchu. Dritsakis (2004) na príklade Grécka skúmal vplyv turizmu na ekonomický rast v dlhom období. Zistil, že existuje silný vzťah medzi príjmami z cestovného ruchu a ekonomickým rastom, a tiež vzťah medzi výmenným kurzom a príjmami z CR.

Okumus (2005) v štúdiu ukazuje, že turecká vláda nevytvárala žiadne opatrenia proti ekonomickej kríze v roku 2001. To malo samozrejme negatívne dopady, pretože výhody turizmu boli často prehliadnuté. Celkovým výsledkom jeho štúdie bolo, že národná kultúra a úroveň hospodárskeho rozvoja zeme majú dopad na to, ako vlády krajín reagujú na krízu, a či vnímajú turizmus ako kľúčový faktor pri podpore hospodárskeho rastu. Perles–Ribes (2017) na príklade Španielska ukazuje, že rozvoj turizmu je hlavným zdrojom ekonomického rozvoja v čase krízy. V krajinách, kde turizmus nie je taký dôležitý, je tento vzťah menej stabilný. Táto štúdia potvrdzuje aj predchádzajúce štúdie, ktoré poukazujú na obojstranný vzťah medzi dopytom po cestovnom ruchu a hospodárskym rastom v Španielsku. (Perles–Ribes a kol., 2017)

Cafiso (2016) tvrdí, že aj vzdialenosť destinácie je veľmi dôležitým faktorom, pretože turisti majú sklon vybrať si bližšie destinácie v časoch krízy. Výsledky jeho štúdie navrhujú, že politické opatrenia zamerané na domáci cestovný ruch by mohli zlepšiť jeho výkon a taktiež regionálny rozvoj v čase ekonomickej recesie.

Wang (2012) tvrdí, že je interakcia medzi rozvojom turizmu a ekonomickým rastom. Jeho štúdia ukazuje, že ak sa vláda zaujíma o vývoj výmenných kurzov a zvolí vhodný postup, turizmus môže efektívne naštartovať ekonomický rast.

Podľa Jucana (2013) za jeden minútý dolár v turizme vytvorí 3,2 dolára a z 1 milióna dolárov získaného z predaja v turizme je vytvorené dvakrát viac pracovných miest v porovnaní s tým istým miliónom dolárov vo finančnom sektore, komunikáciách a automobilovom priemysle. Turizmus má značné prepojenie na priemysel, v rámci národných ekonomík vytvára podstatné nepriame benefity. V rovnakom čase môže zvýšiť obchodné možnosti, zahraničné investície, investície do súkromnej a verejnej infraštruktúry, miestny rozvoj a podobne. Turizmus sa podieľa na udržateľnom rozvoji, hlavne čo sa týka zníženia nezrovnalostí medzi regiónmi, obzvlášť v ťažkých ekonomických časoch. Taktiež turizmus môže byť považovaný ako kľúčový faktor ľudského rozvoja a zníženia chudoby. (Jucan, 2013)

Ako argumentovali niektorí ekonómovia sveta, priemysel je ten, ktorý môže viesť k prekonaniu krízy, a na základe štúdií sa dá povedať, že ani turizmus nesmie chýbať. Rozvoj domáceho cestovného ruchu môže významne stimulovať rast domácej spotreby a priame domáce aktivity, ktoré potom majú nepriame dopady na celý sektor ekonomiky. Turizmus taktiež poskytuje obrovské benefity v part-time zamestnaní.

niach a zamestnaniach študentov, rodičov, dôchodcov a ostatných ľudí. (Jucan, 2013) Výdavky turistov stimulujú ekonomický rast, z toho vyplýva, že ekonomický rast je závislý na príjmoch, ktoré plynú z domáceho cestovného ruchu. Analýza preukazujúca kauzálnosť medzi výdajmi turistov a ekonomickým rastom potvrdzuje, že pre Slovensko má rozvoj cestovného ruchu podstatný význam. (Chou a kol., 2013)

Turizmus je významný sektor svetovej ekonomiky. Milióny turistov cestujú do rozličných oblastí, medzinárodný príliv turistov ovplyvňuje príjem krajín. Výsledky štúdií ukazujú, že vzťah medzi cestovným ruchom a ekonomickým rastom je všeobecne podporovaný, sila a smer sa mení v závislosti od krajiny a je podmienená aj ostatnými determinantami. Výsledky sa líšia, v prípade Európy sa tento vzťah potvrdzuje, avšak napríklad v Afrike sa nepotvrdila existencia kauzálneho vzťahu medzi cestovným ruchom a ekonomickým rastom. To samozrejme môže závisieť od výšky príjmu a otvorenosti trhu. Vo všeobecnosti to podporuje argument, že stredne a nízko príjmové krajiny nevykazujú tento vzťah. Neexistencia tohto vzťahu môže byť v niektorých ekonomikách dôsledkom malého podielu odvetvia cestovného ruchu v ekonomike. Každopádne, empirické odhady ukazujú, že cestovný ruch je spojený s rastom ekonomiky. Zistenia existencie potvrdzujú význam cestovného ruchu pre hospodársky rast. (Caglayan a kol., 2012)

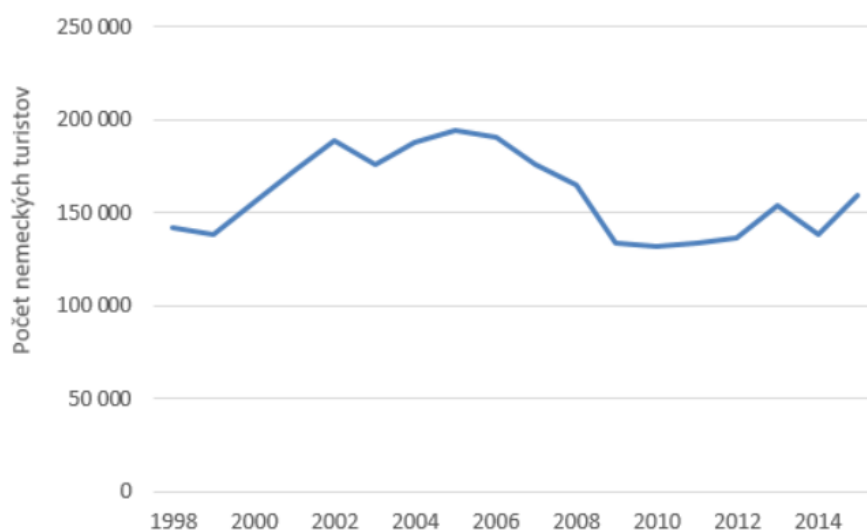
Európa má najvyšší podiel v regionálnom cestovnom ruchom, a to 87 %. Odhad ukázal, že Euro malo pozitívny a štatisticky významný efekt na turizmus, dokonca v skorých rokoch spoločnej meny. Evidovanie tohto pozitívneho efektu je rozšírené medzi destináciami krajín EMU. Napríklad, Grécko, Taliansko a Holandsko sú krajinami, kde EMU mala najväčší dopad na turizmus. (Gil-Pareja a kol., 2007)

5.1 Turizmus na Slovensku

Táto kapitola bakalárskej práce sa venuje podrobnejšiemu skúmaniu dopadov na turizmus, ktoré sa prejavili prijatím Eura. Pôjde predovšetkým o sledovanie vývoja príjmov z aktívneho cestovného ruchu, nárast v počte zahraničných turistov na Slovensku, ale aj napríklad počet prenocovaní.

Zavedenie spoločnej meny v januári 2009 bolo pre slovenskú ekonomiku významným podnetom a to hlavne, čo sa týka oblasti cestovného ruchu. Už na tlačovej konferencii NBS, konajúcej sa 200 dní pred zavedením Eura povedal tajomník MH SR Ivan Rybárik: „Pre našu krajinu to znamená posilnenie prirodzeného potenciálu Slovenska pri vytváraní atraktívnych produktov cestovného ruchu a oživenie príjazdového cestovného ruchu“.

Atraktivita Slovenska sa prijatím Eura podstatne zvýšila, o čom svedčí aj vyšší počet zahraničných turistov v Tatrách, a to hlavne vďaka tomu, že vplyvom Eura je cena služieb nižšia, a to priláha turistov. Tatry lákajú prevažne Nemcov a Rakúšanov. „Je prekvapujúce, že na Slovensku za jedno Euro získajú podstatne viac služieb ako vo Francúzsku, Švajčiarsku alebo Rakúsku,“ vyjadrila sa Lenka Maťašová, riaditeľka Oblastnej organizácie cestovného ruchu Regiónu Vysoké Tatry. Výhodou je taktiež priame letecké spojenie Poprad-Londýn, vďaka čomu Slovensko navštevuje viac Britov. (ŠÚ SR, 2017)

Zdroj dát: ŠÚ SR, 2017

Obrázok 6: Počet nemeckých návštevníkov na Slovensku

Slovensko si vstupom do Eurozóny výrazne zlepšilo imidž v Nemecku (obrázok 6). Nemci majú väčšiu dôveru voči našej krajine. „Za posledný mesiac sa o Slovensku v nemeckých médiách píše veľmi pozitívne a vo zvýšenej miere, čo zároveň zvyšuje stupeň poznania našej krajiny,“ uviedla zahraničná zástupkyňa SACR v Nemecku Ingrid Sorat. Slovenská agentúra pre cestovný ruch (ďalej len „SACR“) zaznamenala pozitívne správy zo strany Nemecka, vďaka vstupu Slovenska do Eurozóny. Nemeckí turisti majú zvýšený záujem o dovolenku na Slovensku (SACR, 2009). Zahraničných turistov prekvapí na Slovensku množstvo zaujímavých miest, ktoré majú možnosť navštíviť. SACR sa snaží na nemeckom trhu zaujať prevažne kúpeľným a zdravotným cestovným ruchom. Marka Kučerová uviedla: „Z Nemecka prichádza na Slovensko každoročne veľké množstvo turistov. V roku 2015 ich bolo takmer 160 000, čo radí Nemecko na tretie miesto v rebríčku krajín, ktoré Slovensko

navštívili. Oproti minulému roku sa ich počet zvýšil o 14 percent.“ Závery týchto tvrdení sú viditeľné aj na obrázku 6.

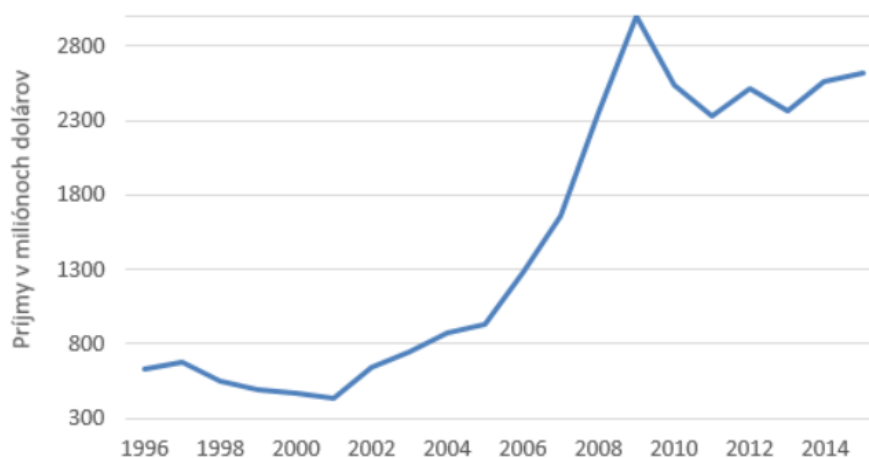
Pokiaľ ide o kúpeľný cestovný ruch, tak v počte prenocovaní sa Nemecko drží na prvom mieste (2013 – 2014), a to s podielom 25,93 % a 24,15 %.

V posledných rokoch má obsadenosť a počet prenocovaní v ubytovacích zariadeniach cestovného ruchu pozitívny trend. V období finančnej a hospodárskej krízy, v rokoch 2008 – 2010 došlo ku krátkodobému poklesu v počte prenocovaní v ubytovacích zariadeniach cestovného ruchu.

Príjmy z aktívneho zahraničného cestovného ruchu (obrázok 7) v období 1997 – 2015 majú rastúci trend. Aktívny cestovný ruch je chápaný ako príchod zahraničných turistov do cieľovej destinácie, ktorých výdavky sa premietnu do aktív platobnej bilancie cestovného ruchu, ako súčasť platobnej bilancie daného štátu. Pokiaľ ide o výdaje z pasívneho zahraničného cestovného ruchu, taktiež pozorujeme rastúci trend. Do pasívneho cestovného ruchu sa zahŕňa cestovanie rezidentov do cieľovej destinácie, ktorých výdavky v navštívenej zemi sa prejavujú v pasívach platobnej bilancie cestovného ruchu a ako súčasť platobnej bilancie štátu. Dá sa povedať, že na jednej strane Slovenská republika má príjmy od zahraničných turistov (vývoz služieb), ale na druhej strane má taktiež skoro také isté výdavky. Výdavky predstavujú súhrn výdavkov slovenských dovolenkárov za tovary a služby v zahraničí (dovoz služieb). Z toho vyplýva, že časť financií, ktoré zaplatia zahraniční návštevníci na Slovensku sú potom vyvezené do zahraničia. (Šambronská a Šenková, 2015)

V roku 2005 mali príjmy z cestovného ruchu zvýšenú dynamiku. Vzrastali až do roku 2008, v roku 2006 bol zaznamenaný nárast skoro 20 % oproti predchádzajúcemu roku. Rok 2009 je rokom, kedy bol finančnou krízou zasiahnutý aj cestovný ruch, čo sa prejavilo poklesom príjmov z cestovného ruchu. Doposiaľ najvyšší počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach cestovného ruchu bol v roku 2008, kde počet prekročil hranicu 4 miliónov návštevníkov. (ŠÚ SR, 2017) Avšak v nasledujúcom roku nastal pokles, keďže celá republika čelila zložitej situácii. (Šambronská a Šenková, 2015) Podľa Šambronskej a Šenkovej (2015) najvýraznejšími faktormi, ktoré ovplyvnili doposiaľ rastúci trend príjmov z cestovného ruchu na Slovensku, boli zavedenie jednotnej európskej meny „Eura“, vznik svetovej hospodárskej krízy a rusko-ukrajinský spor. Kombinácia týchto udalostí ovplyvnila správanie spotrebiteľov na Slovensku. Spotrebitelia boli opatrnejší, čo sa týka vzťahu k svojim výdavkom. Pozorujeme, že od roku 2011, teda 2 roky po zavedení Eura, majú výdavky z cestovného ruchu rastúci trend. Môže to byť spôsobené zavedením spoločnej meny na Slovensku, a tým sa niektoré služby stali lacnejšie pre rezidentov Slovenska

v zahraničí. Zavedenie spoločnej meny spôsobilo zvýšenie importu služieb PZCR a oslabenie ostatných mien voči Euru, Česká republika o 20 %, Poľsko o 33 % a Maďarsko o 23 %. Na základe oslabenie sa dovolenka na Slovensku stala pre obyvateľov týchto krajín drahšou. Rok 2013 dosiahol doposiaľ najvyšší počet zahraničných turistov, cez 4,5 milióna. Tento rok odzrkadľuje niekoľkoročnú snahu o stabilizovanie situácie, uvoľňovanie ekonomického napätia a spomalenie recesie vnútorného CR na Slovensku. (Šambronská a Šenková, 2015)

Zdroj dát: The World Bank, 2017

Obrázok 7: Príjmy z aktívneho cestovného ruchu

Slovenská agentúra pre cestovný ruch (SACR) informovala, že rok 2016 bol pre Slovensko rekordný v počte príjazdov turistov. Dôvodom bolo, že Slovensko bola predsedajúcou krajinou v Rade EÚ, konali sa tu športové podujatia, Svetový pohár v zjazdovom lyžovaní a Európsky pohár v krasokorčuľovaní. Rekordný rok prekonal hranicu 5 miliónov návštevníkov. Domáci návštevníci tvorili 60 % z celkového počtu návštevníkov. Zahraniční návštevníci tvoria zvyšných 40 %, oproti minulému roku to predstavuje nárast o 18 %. (SACR, 2009)

Obyvatelia krajín V4 predstavujú 80 % z celkového počtu návštevníkov Slovenska. Slovensko je veľmi atraktívnym pre Českú republiku, a to vďaka neexistujúcej jazykovej bariéry a spoločnej politickej histórii. Slovensko je atraktívnou destináciou pre obyvateľov krajín V4 na 70 – 71 %. Analýza atraktivity zistila, že Slovenská republika je atraktívna pre 4 % rezidentov V4, pričom až 14 % obyvateľov týchto

krajín sa pravidelne vracia na Slovensko a prenocuje tu viac ako jednu noc. (Pompurová a Šimočková, 2014)

Rakúšania vidia výhodu v tom, že nie sú nútení prepočítavať kurz meny. „Hoci Česi nám zavedenie Eura „závidia“, oslabenie českej koruny voči Euru spôsobuje predražovanie pobytov na Slovensku,“ vyjadruje sa zahraničná zástupkyňa SACR v ČR Klára Badinková. Návštevnosť Poliakov a Maďarov sa znížila po zavedení Eura, a to hlavne kvôli poklesu poľského zlotého a maďarského forintu oproti Euru, čo dovolenku na Slovensku predražuje. „Pokles návštevnosti zrejme spôsobili u Poliakov aj medializované informácie, ktoré vyjadrovali silné obavy, že po zavedení Eura na Slovensku stúpnu ceny, ako aj plynová kríza v SR, kedy sa Poliaci obávali, že budú na Slovensku mrznúť,“ informoval zahraničný zástupca SACR v Poľsku Ján Bošnovič. (SACR, 2009)

Inštitút hospodárskej politiky v roku 2013 informoval, že Slovenská republika sa spomedzi krajín V4 nachádza na poslednej priečke, čo sa týka počtu návštevníkov, dĺžky pobytu, ubytovaní a investícií.

„Prekážok rozvoja cestovného ruchu vidíme hneď niekoľko. Predovšetkým je to vysoká sadzba DPH, ktorá priamo vstupuje do tvorby ceny. Vysoké ceny potom znevýhodňujú Slovensko v konkurenčnom súťažení a úsilí o hosta. Okolité krajiny najmenej v jednej činnosti cestovného ruchu aplikovali zníženú sadzbu DPH. S tým súvisí aj rentabilita, ktorá v odvetví turizmu dosahuje iba nízke hodnoty,“ vyjadrenie riaditeľa Inštitútu hospodárskej politiky Igora Kissa. (Kiss, 2013)

Podľa Rochelle v roku 2013 turizmus vytvoril 9,1 % celkového HDP, s celkovým dopadom na zamestnanosť 8,3 %. Avšak turistický potenciál na Slovensku a jeho ekonomické benefity sú výrazne nižšie, turizmus tvoril 6 % HDP a 5,8 % celkovej zamestnanosti, čo ho radí na 71 miesto z 181 krajín podľa WTTC⁵. (Pompurová a Šimočková, 2014)

Na Slovensku je potrebné venovať pozornosť aj liečebným kúpeľom. Kúpeľný cestovný ruch je v dnešnej dobe veľmi rozšírený hlavne preto, lebo ide o investíciu do vlastného zdravia. Na území krajiny sa nachádza 21 prírodných liečebných kúpeľov a 9 kúpeľných liečební. Rok 2011 zaznamenal viac ako 260 tisíc hostí a viac ako 2,4 mil. prenocovaní. Pri porovnaní s inými ubytovacími zariadeniami, kapacity

⁵World Travel & Tourism Council

liečebných kúpeľov sú viac využívané, v priemere o viac ako 60 %. (MDVRR SR⁶, 2013)

Na záver môžeme povedať, že turizmus sa môže stať jedným z dominantných prvkov oživenia ekonomiky a celkového rozvoja. Travel & Tourism Competitiveness Index, ktorý je publikovaný v Svetovom Ekonomickom Fóre poskytuje informácie ohľadom postavenia každej krajiny z hľadiska konkurencieschopnosti cestovného ruchu. Krajiny, ktoré sa umiestnili na popredných priečkach sú členmi Európskej Únie. (Crotti a Mosrahi, 2015) Na základe získaných údajov sa dá skonštatovať, že prijatie Eura viedlo k častejšiemu cestovaniu rezidentov do zahraničia. (Akerhielm, 2003) Prijatie Eura umožnilo Slovákom lacnejšie cestovanie a lepšie porovnávanie cien v EÚ krajinách. (Santana-Gallego, 2016)

5.1.1 Charakteristiky cestovného ruchu na Slovensku

Obrázky 8, 9 a 10 zobrazujú základné charakteristiky cestovného ruchu na Slovensku. Tieto charakteristiky zobrazujú informácie, ktoré sú len doplnujúce, preto nie je potrebné ich bližšie komentovať.

Zdroj dát: The World Bank, 2017

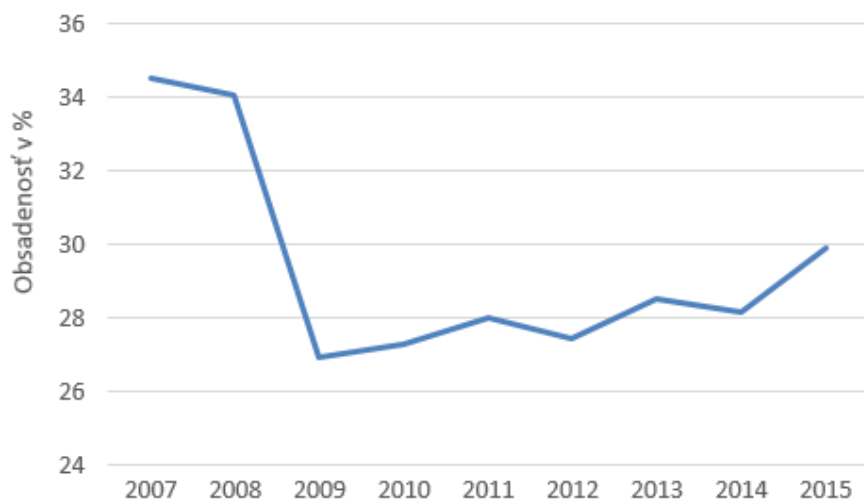
Obrázok 8: Podiel zamestnanosti v turizme na celkovej zamestnanosti

⁶Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky

Zdroj dát: The World Bank, 2017

Obrázok 9: Podiel turizmu na HDP Slovensku

Zdroj dát: ŠÚ SR, 2017

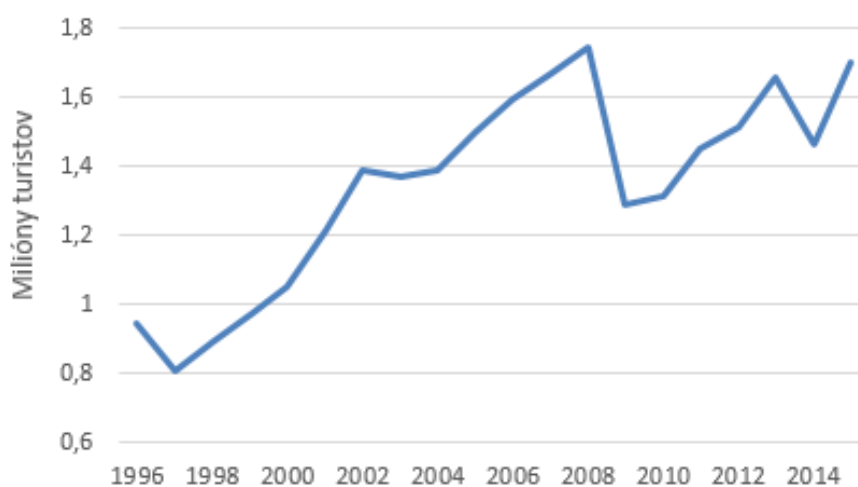
Obrázok 10: Obsadenosť ubytovacích zariadení

6 Príjazdy turistov

Táto kapitola sa zaoberá príjazdmi turistov do turistických ubytovacích zariadení (ďalej len „príjazdy turistov“). Príjazdy turistov patria k jedným z ukazovateľov cestovného ruchu vo svete.

6.1 Príjazdy turistov na Slovensko

V prvom kroku bude sledovaný vývoj príjazdov turistov (obrázok 11) na Slovensko.

Zdroj dát: Eurostat, 2017

Obrázok 11: Príjazdy turistov na Slovensko

Z grafu (obrázok 11) vyplýva, že príjazdy turistov majú rastúci trend, avšak nachádza sa tam pár zlomov. V roku 1997 nastal pokles o 15 % oproti predchádzajúcemu roku. Tento pokles môže byť spôsobený aj politickými zmenami, ktoré nastali v tom čase. V rokoch 1997 a 1998 Slovenská koruna oslabovala a bol prijatý plávajúci kurz koruny. V súvislosti so vznikom plávajúceho kurzu vznikla v krajine nestabilita, ktorá bola podporená nejasnou politickou scénou, a preto príjazdy turistov klesali. Tento kurz bol prijatý až do roku 2005. Oslabená koruna podporuje príjazdový cestovný ruch, pretože to zlacňuje pobyt cudzincov na Slovensku. Sledujeme, že od roku 1998 až do roku 2002 nastáva výrazný rast.

Mierny pokles v období 2002 – 2004 je spôsobený tým, že NBS intervenovala Slovenskú korunu, čo sa prejavilo na miernom poklese príjazdov turistov na Slovensko. Rok 2004 bol pre Slovenskú korunu výnimočným. V januári 2004 bol kurz koruny voči Euru $1\text{€} = 41,145\text{ SKK}$, a do decembra 2004 sa jej podarilo dosiahnuť

kurz 1€ = 38,545 SKK. Oproti predchádzajúcim rokom bola doposiaľ najsilnejšia. Mohlo to byť spôsobené oznámením kórejskej automobilky Kia Motors a americkej automobilky Ford o úmysle vstúpiť na Slovenský trh.

Slovensko sa v roku 2004 stalo členom Európskej Únie. Zmena výmenného kurzu bola ovplyvnená vonkajšími zmenami, a to napríklad zvýšením ceny ropy. Slovensko posilňovalo výmenný kurz voči Euru aj voči doláru.

Pred prijatím Eura muselo Slovensko splniť konvergenčné kritéria. Jednou z týchto podmienok bolo „Sledovanie normálneho fluktuačného rozpätia stanoveného mechanizmom výmenných kurzov Európskeho menového systému, minimálne počas dvoch rokov bez devalvácie voči euru“. (ECB, 2012) Roky bez devalvácie boli 2005 – 2007, v týchto rokoch nastal príliv turistov zo zahraničia, v porovnaní s rokom 2002 šlo o nárast vo výške 8 %. Do roku 2008 sa tento nárast zvýšil až na 25,6 % oproti roku 2002.

Avšak netreba zabúdať, že pokles v príjazde turistov je taktiež dôsledkom hospodárskej a finančnej krízy vo svete. Kríza v roku 2009 spôsobila pokles v prílive turistov až o 26,3 % oproti predchádzajúcemu roku. Pravdepodobne to bude spôsobené tým, že krajiny, ktoré najviac navštevovali Slovensko, nemajú oficiálnu menu Euro, a tým pádom sa Slovensko stalo menej atraktívnou destináciou. Ako môžeme vidieť z vývoja krivky, tak tento stav bol len krátkodobým. Pre ostatných turistov sa Slovensko práve prijatím Eura stalo lákavou turistickou destináciou, ktorú by predtým nenavštívili. Pre krajiny, ktoré prijali Euro pred Slovenskom je to určite výhodné, pretože nie je potrebné si meniť peniaze a nemusia neustále prepočítavať kurz.

V rastúcom trende príjazdov turistov zaznamenávame opäť zlom, a to v roku 2014. Oproti roku 2013 pokles predstavoval 11,7 %. Tento zlom môže byť aj dôsledkom ukrajinsko-ruského konfliktu. Rusko zastavilo dodávky plynu na Ukrajinu. Aj táto skutočnosť mohla mať vplyv na príjazdy turistov na Slovenskom v tomto období.

To, či mala práve finančná a hospodárska kríza vplyv na pokles príjazdov turistov na Slovensku alebo to bolo spôsobené zavedením Eura na Slovensku, bude bližšie rozoberané v nasledujúcej kapitole.

6.2 Indikátory vplývajúce na príjazdy turistov

Indikátory, ktoré budú použité pri zostavovaní syntetického Slovenska budú predstavené v tejto kapitole.

Na to, aby bol vytvorený graf syntetického Slovenska je potrebné v prvom rade získať dáta, a ďalej vyhľadať správne indikátory. Bez správne zvolených indikátorov by nebolo možné nájsť vhodnú kombináciu krajín, ktoré by vytvorili výsledný výstup. Pri hľadaní vhodných indikátorov treba voliť také, ktoré sa týkajú skúmanej témy, v našom prípade, príjazdov turistov.

Tabuľka 4: Vybrané indikátory

Indikátor	Názov zdroju	Vybrané roky
HDP	IMF, 2016	1996, 2000, 2003, 2005, 2007, 2008
Hustota zaľudnenia	Eurostat, 2010	za rok 2016
Inflácia	The World Bank, 2016	1996, 1999, 2001, 2002, 2007
Zamestnanosť v službách ⁶	The World Bank, 2017	priemer za roky 1996 až 2008
Letecká doprava ⁷	The World Bank, 2015	1996, 1999, 2002, 2004, 2008

Cieľom nájdania najlepších indikátorov je to, aby sa nám krivka, ktorá reprezentuje príjazdy turistov prekrývala, s čo najmenšou odchýlkou s nami vytvorenou krivkou. Metóda Syntetických kontrolných skupín vytvára kontrolnú skupinu, ktorá predstavuje syntetické Slovensko. Jednotlivé krajiny v kontrolnej skupine môžu nadobudnúť hodnoty v intervale $<0,1>$. Táto kontrolná skupina je zložená z krajín, ktoré sú nejakým spôsobom blízke Slovensku, napríklad veľkosťou rozlohy, výškou inflácie, percentom zamestnaných ľudí v službách, atď. Zvolený indikátor určuje, aké krajiny budú zvolené v kontrolnej skupine. Avšak z nami zvoleného datasetu 22 krajín tvorí kontrolnú skupinu 5 krajín. Vždy pri voľbe nového/iného indikátora je možné, že sa budú tieto krajiny meniť. Výsledná podoba syntetického Slovenska obsahuje indikátory, ktoré sú uvedené v tabuľke 4.

6.3 Syntetické Slovensko - príjazdy turistov

Rozdielom medzi reálnym a syntetickým Slovenskom sa zaoberá táto kapitola. Budú komentované a vysvetľované zmeny, ktoré mohli nastať, ak by Slovensko neprijalo Euro.

Rok 2009 bol pre Slovensko veľkou ekonomickou zmenou. Od 01.01.2009 sa stalo Euro oficiálnou menou na Slovensku. Pomocou Syntetickej metódy kontrolných

⁷Vyjadrené v percentách z celkovej zamestnanosti.

⁸Zahrnutí registrovaní dopravcovia.

skupín bude sledovaný vývoj príjazdov turistov, ak by Slovensko neprijalo Euro a oficiálnou menou zostala Slovenská koruna.

Použitím Syntetickej metódy kontrolných skupín bolo skonštruované syntetické Slovensko tak, aby výsledný dataset odpovedal čo najlepšie vývoju príjazdov turistov pred intervenciou. Najprv boli roky rozdelené do predintervenčného obdobia od 1996 – 2008 a postintervenčného obdobia od 2009 – 2015. Použitím indikátorov v predintervenčnom období boli zvolené syntetické váhy tak, aby výsledné syntetické Slovensko minimalizovalo chybu tejto predikcie. Indikátory, ktoré boli významnými sú bližšie uvedené v podkapitole Indikátory vplývajúce na príjazdy turistov.

Tabuľka 5 zobrazuje váhy jednotlivých krajín v syntetickej verzii. Syntetické Slovensko je váženým priemerom Chorvátska, Litvy, Malty, Rumunska a Slovinska. Ostatné z krajín majú syntetickú váhu 0. Kontrolná skupina krajín dokopy tvorí 1, čo predstavuje syntetické Slovensko. Vybrané krajiny boli zvolené na základe indikátorov, ktoré sú určitým spôsobom podobné Slovensku.

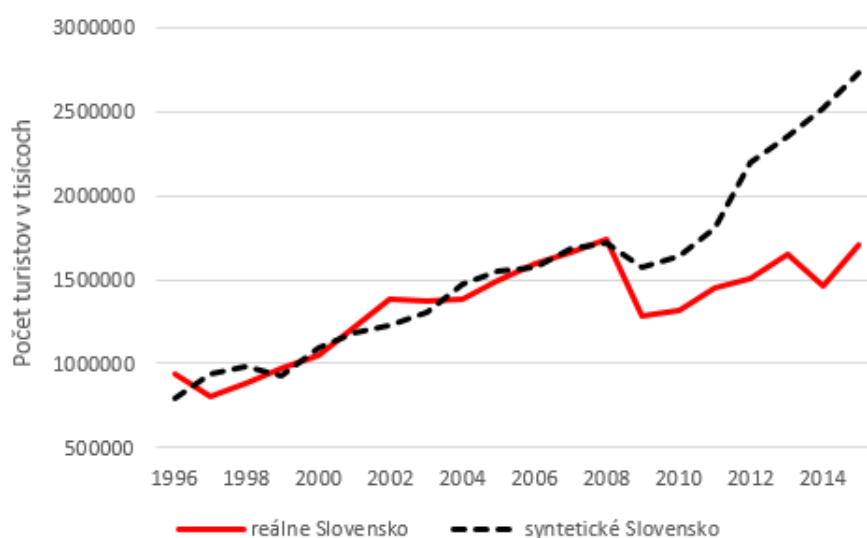
Tabuľka 5: Syntetické váhy

Krajina	Syntetická váha	Krajina	Syntetická váha
Belgicko	0	Luxembursko	0
Bulharsko	0	Maďarsko	0
Česká republika	0	Malta	0,3094
Dánsko	0	Holandsko	0
Nemecko	0	Rakúsko	0
Grécko	0	Poľsko	0
Španielsko	0	Portugalsko	0
Chorvátsko	0,0949	Rumunsko	0,1917
Taliansko	0	Slovinsko	0,0817
Lotyšsko	0	Fínsko	0
Litva	0,3223	Švédsko	0

Obrázok 12 zobrazuje vývoj reálneho a syntetického Slovenska v časovom úseku 1996 – 2015. Syntetické Slovensko zo začiatku s malou odchýlkou kopíruje vývoj reálneho Slovenska. Trend vývoja je podobný, až na zlom v roku 1997, a v roku 2002. Avšak ani pri kombinácii rôznych indikátorov sa tieto zlomy nepodarilo vyobrazit', ako sú v skutočnosti. Podstatným bolo, aby sa vývoj syntetického Slovenska podobal čo najviac reálnemu vývoju na Slovensku.

Výrazná zmena nastáva v roku 2009. Už na prvý pohľad je možné povedať, že prijatie Eura Slovensku značne znížili počet turistov prichádzajúcich na Slovensko.

Pred krízou bolo Euro voči korune príliš silné. Slovensko malo stanovený fixný konverzný kurz Eura, $1\text{€} = 30,1260\text{ SK}$. Táto fixácia predpokladala, že Euro zostane silné. Napriek tomuto predpokladu, začali ostatné krajiny devalvovať, zatiaľ čo Slovensko malo pevne stanovený kurz Eura. Tým, že ostatné krajiny Európskej Únie devalvovali, tak znehodnocovali svoju menu, podporovali export a snažili sa prilákať zahraničných turistov. Slovensko nemohlo devalvovať a muselo sa držať dohodnutého fluktuálneho pásma.

Obrázok 12: Príjazdy turistov: reálne vs. syntetické Slovensko

Poľský zlotý v roku 2009 bol oslabený voči Euru a dosiahol v priebehu desaťročia najslabšiu hodnotu, vychádzajúc z kurzov podľa ECB (2017). Čo sa týka Českej republiky, tak situácia bola podobná, česká koruna oslabovala voči Euru až výmenný kurz bol $1\text{€} = 29,490\text{ CZ}$. (ECB, 2017) Česká koruna bola viac oslabená už len v roku 2000. Maďarský forint bol tiež v tomto období oslabený voči Euru. Oslabovanie mien okolitých štátov neprospievalo slovenskému turizmu. Konkurencieschopnosť slovenských podnikov sa oslabovaním mien v susedných štátoch znižovala.

V prípade, že by Slovensko neprijalo Euro, tak táto situácia by nemusela nastať, ako ukazuje graf (obrázok 12) vývoja syntetického Slovenska. Je možné predpokladať, že ak by Slovensko neprijalo Euro, tak by sa jeho vývoj podobal krajinám, s ktorými susedí. Slovenská republika by devalvovala Euro, a ako je vyššie uvedené, oslabená mena podporuje príjazdový cestovný ruch. Hoci v roku 2009 je zaznamenaný pokles oproti roku 2008, ide len o veľmi mierny pokles 8,9 %.

Finančná a ekonomická kríza zasiahla veľké množstvo krajín, ale ak by v tomto čase Slovenská republika neprijímala Euro, tak by sa počet príjazdov turistov pravdepodobne zvýšil.

Ak by Slovensko neprijalo Euro v roku 2009, tak náš odhad ukazuje, že by boli príjazdy turistov na Slovensko o 22,5 % vyššie oproti reálnemu Slovensku. Sledovaním vývoja syntetického Slovenska je možné povedať, že v tomto prípade nastal mierny pokles príjazdov turistov v roku 2009, a to o 8,4 %.

Vývoj syntetického Slovenska má od roku 2010 rastúci trend. V roku 2010 je tento rozdiel v porovnaní s reálnym Slovenskom vyšší o 24,55 %. Najväčší rozdiel nastáva v roku 2014, kde je rozdiel medzi reálnym a syntetickým Slovenskom až 72,37 %. V prípade, žeby si Slovensko nechalo Slovenskú korunu, tak by Slovensko navštívilo o 72,37% viac turistov ako skutočne navštívilo, a to aj napriek rusko-ukrajinskému sporu.

Na záver je možné predpokladať, že ak by Slovensko neprijalo v roku 2009 Euro, tak by sa príjazdy turistov výrazne zvýšili, v niektorých rokoch dokonca až o 73 %. Výsledný graf (obrázok 12) potvrdzuje predpoklady, že prijatie Eura v čase hospodárskej a finančnej krízy príjazdom turistov na Slovensku neprosperovalo.

7 Príjmy z aktívneho cestovného ruchu

Príjmy z aktívneho cestovného ruchu (ďalej len „príjmy z CR“) predstavujú inkasá alebo úhrady, ktoré sa evidujú v bilancii cestovného ruchu, ktorá je súčasťou bilancie služieb. (Gučík, 2011) Príjmy predstavujúce aktíva zo zahraničných turistov sa skladajú podľa Gučíka (2011) z:

- príjmov z predaja ubytovacích zariadení a pohostinských služieb,
- príjmov za kúpeľné pobyty vrátane lekárskej starostlivosti,
- príjmov zo spotreby a spotrebného tovaru.

Výdavky spojené s aktivitami zahraničných turistov by mali byť tiež zahrnuté do príjmov z CR. V roku 2008 Medzinárodné odporúčania pre štatistiky cestovného ruchu zhodnotili, že turistický priemysel a produkty majú zahŕňať aj prepravu turistov. Je to hlavne kvôli lepšiemu odhadu výdajov turistov v príjazdovom cestovnom ruchu. Napriek tomu, užívatelia dát by si mali byť vedomí, že niektoré výdaje spojené s turistami, súvisia s inými typmi turistov (študenti na výmenných pobytoch, pacienti, zahraniční pracovníci alebo sezónny pracovníci). (The World Bank, 2017)

7.1 Indikátory vplývajúce na príjmy z CR

V tejto kapitole nám budú bližšie predstavené indikátory (tabuľka 6), na základe ktorých bola vytvorená kontrolná skupina pre príjazdy z CR.

Tabuľka 6: Vybrané indikátory

Indikátor	Názov zdroju	Vybrané roky
PZI ⁸	The World Bank, 2017	1995, 1998, 2001, 2003, 2007
Ročný rast HDP (%)	The World Bank, 2017	1997, 2001, 2004
Zamestnanosť v službách ⁹	The World Bank, 2017	priemer za roky 1996 až 2008
Cestovné služby ¹⁰	The World Bank, 2017	priemer za roky 1996 až 2008
Príjazdy turistov	The World Bank, 2017	1996, 2000, 2002, 2006

⁸Priame zahraničné investície, čistý príliv (% z HDP).

¹⁰Percento z celkovej zamestnanosti.

¹¹Percento vývozu z celkových komerčných služieb.

Zvoliť správne indikátory bolo náročnejšie, ako v predchádzajúcom prípade. Bolo vyskúšaných mnoho indikátorov, bohužiaľ nie všetky mali požadovaný dopad. Dokonca v niektorých prípadoch mali záporný dopad, to znamená, že rozdiel medzi reálnym a syntetickým Slovenskom sa ešte výrazne zväčšil, pri niektorých indikátoroch až o 20 %. Zvolené indikátory bolo potrebné vyberať starostlivo. Aby to bolo jednoduchšie na pochopenie, tak budú predstavené aj indikátory, ktoré nemali dopad na kontrolnú skupinu. Pre príjmy z CR nemala dopad napríklad výška inflácie, HDP, veľkosť a hustota zaľudnenia krajín, podiel služieb na HDP alebo schodok štátneho rozpočtu. Zistilo sa, že to čo platí v jednom prípade, nemusí platiť v druhom, ako vidíme na príklade príjazdov turistov a príjmov z CR. Pri príjazdoch turistov mala podstatný význam inflácia, hustota zaľudnenia a HDP, zatiaľ čo pre príjmy z CR to bolo nevýznamné. Avšak indikátory, ktoré boli zvolené, musia súvisieť so skúmanou veličinou. Z 30 zvolených krajín tvorilo výslednú kontrolnú skupinu len 5 krajín. Indikátory, na základe ktorých bola vytvorená kontrolná skupina sú bližšie špecifikované v tabuľke 6.

7.2 Reálne vs. syntetické Slovensko – príjmy z CR

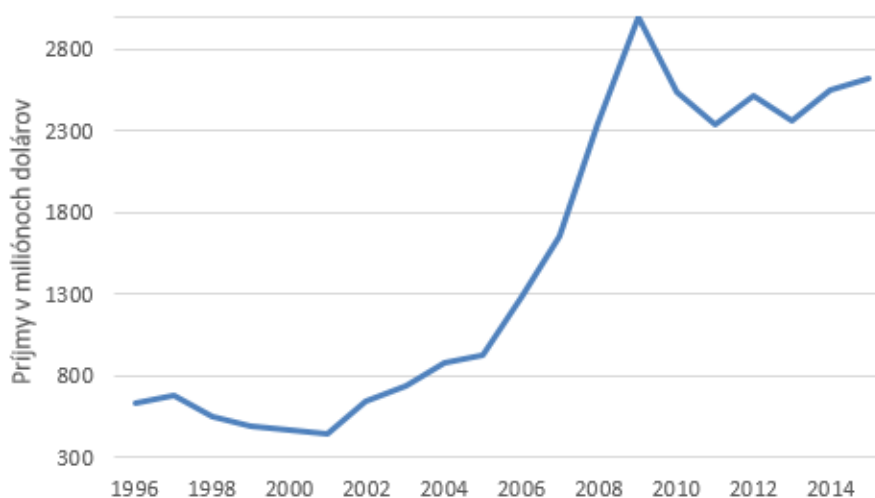
Sledovaním dopadu zavedenia Eura na príjmy z CR sa zaoberá táto kapitola. V prvom rade bude predstavený reálny vývoj príjmov z CR na Slovensku. Ďalej bude popísaný alternatívny vývoj Slovenska, v prípade, že by neprijalo Euro. Cieľom bude identifikovanie efektu zo zavedenia Eura na príjmy z CR na Slovensku.

7.2.1 Reálne Slovensko

Slovenská republika je považovaná za prevažne tranzitnú krajinu, to znamená, že mnoho turistov cestuje cez Slovensko do susedných krajín, ktoré sú pre turistov lákavejšie.

Na obrázku 13 je možné vidieť rastúci trend vývoja príjmov z CR. Pri sledovaní vývoja v priebehu jednotlivých rokov je zistené, že od roku 1996 do 2001 nastáva mierny pokles. V roku 2001 je zaznamenané zníženie príjmov z CR oproti roku 1996 až o 30 %. Ako už bolo spomenuté v predchádzajúcej kapitole, tak to bude pravdepodobne spôsobené politikou na Slovensku v danom období. V roku 2002 sa Slovensko stalo Majstrom sveta v ľadovom hokeji. Táto skutočnosť mohla ovplyvniť rozhodovania turistov o navštívení danej krajiny. Slovenská republika sa takto viac zviditeľnila a stala turistickým bodom záujmu.

Rastúci trend príjmov z CR je viditeľný od roku 2005. Najvýznamnejšou udalosťou roku 2005 bolo členstvo Slovenska v mechanizme výmenných kurzov ERM II. Na grafe (obrázok 13) je možné vidieť, že od roku 2005 je dynamika rastu príjmov z CR zvýšená. Došlo k oslabeniu slovenskej koruny, čo podporilo príjazdový cestovný ruch. Z toho vyplýva, že Slovensko navštívilo väčšie množstvo turistov, čo viedlo k zvýšeniu príjmov z CR. Oslabením koruny sa zlacnili ceny dovoleniek, čo sa mohlo stať lákadlom aj pre turistov, ktorí neboli definitívne rozhodnutí pre Slovensko, ale zvažovali iné krajiny¹².

Zdroj dát: Eurostat, 2017

Obrázok 13: Príjmy z aktívneho cestovného ruchu

Svoje maximum dosiahli príjmy z CR v roku 2009. Oproti roku 2005 sa príjmy z CR strojnásobili. Môže to byť spôsobené tým, že prijatím Eura sa Slovensko stáva lákavejšou turistickou destináciou pre krajiny, ktorých oficiálnou menou už bolo dlhšiu dobu Euro. Dôvodom tiež môže byť predčasné kupovanie letných/zimných dovoleniek, keď si turisti nakúpili dovolenky na rok 2009 v čase, keď ešte kríza nebola prejavovaná v plnom rozsahu a tým pádom sa ich výdaje prejavili v príjmoch z CR v roku 2009. Viditeľný pokles je zaznamenaný v nasledujúcom roku¹³. Tento pokles

¹²Signifikantná zmena bola zaznamenaná u turistov Rumunska a Ukrajiny, kde predstavovala 42,9 % pre turistov z Rumunska a 39,72 % pre turistov z Ukrajiny. (ŠÚ SR, 2017)

¹³Z grafu vyplýva, že v roku 2010 bol pokles príjmov z CR o 22 % oproti roku 2009. Pokles môže byť spôsobený aj poklesom prenocovaní na Slovensku zahraničnými turistami. Nastal pokles v priemernom počte prenocovaní z 8,7 v roku 2009 na 7,3 prenocovania. (ŠÚ SR, 2017)

môže byť dôsledkom prijatia Eura. Klesajúci trend pokračuje aj v nasledujúcich rokoch¹⁴.

Od roku 2012 sa trend obracia na rastúci, čo môže byť spôsobené aj priaznivými lyžiarskymi podmienkami, ktoré boli v zime 2014 a 2015. Región Vysoké Tatry patrí na Slovensku k druhému najnavštevovanejšiemu miesta hneď po Bratislave. Vyplýva to zo štatistík Štatistického úradu Slovenskej republiky. (ŠÚ SR, 2017)

7.2.2 Syntetické Slovensko

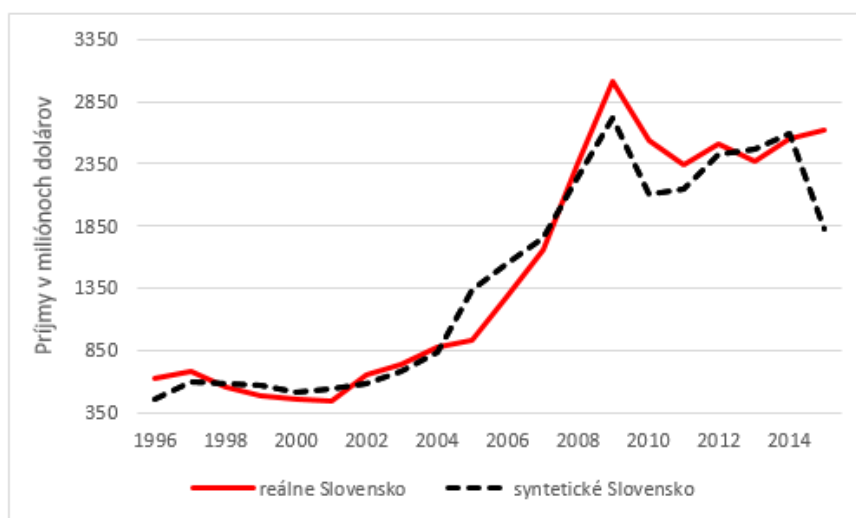
Tabuľka 7 zobrazuje váhy jednotlivých krajín v kontrolnej skupine. Kontrolná skupina je tvorená krajinami, kde každá krajina má váhy podľa zvolených indikátorov. Slovensko je tvorené váženým priemerom Lotyšska, Macedónska, Nórska, Slovinska a Ukrajiny. Váhy priradené jednotlivým krajinám sú na základe indikátorov, a taktiež veľkú rolu zohráva aj podobnosť slovenskej ekonomike.

Tabuľka 7: Syntetické váhy

Krajina	Syntetická váha	Krajina	Syntetická váha
Rakúsko	0	Litva	0
Belgicko	0	Luxembursko	0
Bulharsko	0	Macedónsko	0,2616
Chorvátsko	0	Holandsko	0
Česká republika	0	Nórsko	0,0002
Dánsko	0	Poľsko	0
Estónsko	0	Portugalsko	0
Fínsko	0	Rumunsko	0
Francúzsko	0	Slovinsko	0,3612
Nemecko	0	Španielsko	0
Grécko	0	Švédsko	0
Maďarsko	0	Švajčiarsko	0
Írsko	0	Turecko	0
Taliansko	0	Ukrajina	0,2157
Lotyšsko	0,1614	Spojené kráľovstvo	0

¹⁴Najväčší pokles je viditeľný v roku 2011, oproti roku 2009 je vo výške 22 %.

Obrázok 14 zobrazuje vývoj, ktorý reprezentuje syntetické Slovensko. Pozornosť bude venovaná predovšetkým dopadu zo zavedenia Eura na príjmy z CR. Aby bolo porovnávanie komplexnejšie, tak budú príjmy z CR porovnávané s príjazdmi turistov. Týmto porovnávaním bude mať efekt zo zavedenia Eura lepšiu výpovednú hodnotu. Nebude to len jednostranné hodnotenie jedného z ukazovateľov cestovného ruchu, ale porovnávanie viacerých.

Obrázok 14: Reálne vs. syntetické Slovensko – príjmy z CR

Použitím Syntetickej metódy kontrolných skupín je odhadovaný efekt zo zavedenia Eura na príjmy z CR. Najprv bolo potrebné zvoliť vhodné ekonomické indikátory, na základe ktorých bola vytvorená kontrolná skupina. Bolo nutné hľadať také indikátory, ktoré by najpresnejšie kopírovali vývoj príjmov z CR na Slovensku. V tomto prípade, to bolo náročnejšie ako pri príjazdoch turistov. Výsledná kontrolná skupina, reprezentujúca syntetické Slovensko, bola využitá na prognózovanie alternatívneho vývoja na Slovensku po zavedení Eura. Zvolené indikátory sú bližšie popísané v kapitole Indikátory vplývajúce na príjmy z CR.

Na obrázku 14 je možné vidieť, že vývoj syntetického Slovenska kopíruje reálny vývoj v rokoch 1996 – 2009. Model priradil váhu Litve 15,14 %, Macedónsku 26,16 %, Nórsku 0,2 %, Slovinsku 36,12 % a Ukrajine 21,57 %. Odchýlky, ktoré vznikli sú spôsobené špecifikami Slovenskej republiky, ktoré sa nepodarilo odstrániť.

Významným naďalej zostáva sledovanie vývoja po roku 2009. Model ukazuje, že ak by Slovenská republika neprijala v roku 2009 Euro, tak by sa jej príjmy z CR znížili o 10 %. Pokles alternatívneho vývoja bez Eura je zaznamenaný v roku 2010

vo výške 23 %, v porovnaní s reálnym vývojom príjmov z CR je tento pokles vyšší o 8 %. V tomto roku nastáva najväčší rozdiel medzi reálnym a alternatívnym vývojom príjmov z CR. Zníženie príjmov z CR v tomto roku bolo spôsobené dopadmi hospodárskej a finančnej krízy na Slovensko. Príjmy z CR na Slovensku by pravdepodobne neboli tak zasiahnuté krízou, ak by Slovensko neprijalo Euro. Sledovaním vývoja v nasledujúcich rokoch je možné zhodnotiť, že Slovenská republika, aspoň čo sa týka príjmov z CR, sa rýchlejšie zotavila z tejto krízy.

Vo vývoji syntetického Slovenska nastáva nasledujúci rok mierny nárast vo výške 2 %. Tým, že by Slovensko neprijalo Euro, nebolo by viazané na ostatné krajiny, ktoré mali Euro a krajina by mohla sama rozhodovať, ako by sa vyvíjal jej kurz. V tomto prípade, keďže by Slovensko nebolo nútené udržiavať fixný výmenný kurz, tak by mohlo Slovenskú korunu oslabiť, čo by prilákalo viac turistov a to by pravdepodobne mohlo zvýšiť príjmy z CR.

V porovnaní s reálnym vývojom v roku 2011 je rozdiel medzi reálnym a syntetickým Slovenskom len 8%. Alternatívny vývoj s malými odchýlkami kopíruje vývoj reálny. Podstatný rozdiel nastáva v roku 2015, kde rozdiel medzi reálnym a alternatívnym Slovenskom je až vo výške 30 %. Tento výrazný rozdiel bude pravdepodobne spôsobený tým, že syntetické Slovensko priradilo 21,57 % Ukrajine. V roku 2015 prebiehala na Ukrajine vojna, a krajinu navštevovalo menej turistov. Vzhľadom na to, že Ukrajina tvorí 1/5 syntetického Slovenska, tak vojna mohla byť významným faktorom, ktorý ovplyvní vývoj príjmov z CR. Je nutné doplniť, že vývoj tejto predikcie je pravdepodobne silne ovplyvnený ekonomickou situáciou danej krajiny.

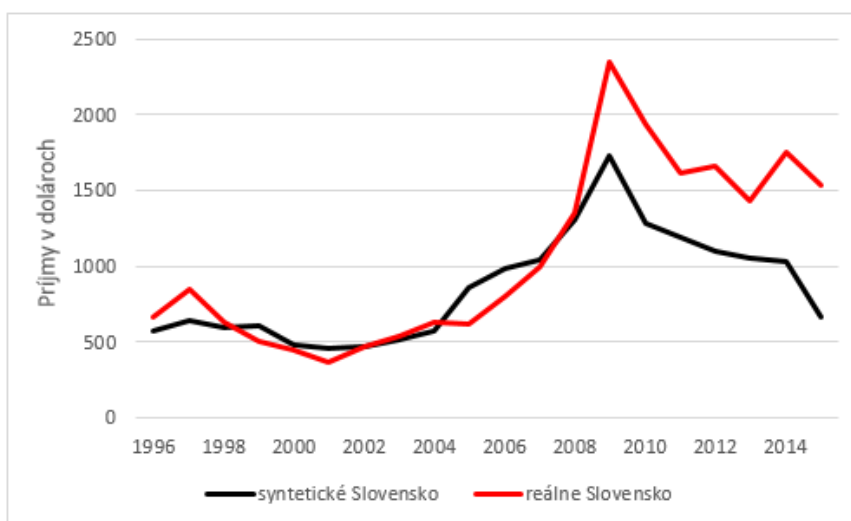
Česká republika začiatkom roku 2015 devalvovala českú korunu, čo sa mohlo stať lákadlom pre zahraničných turistov. V prípade, že by Slovensko v roku 2009 neprijalo Euro, tak by do roku 2015 prišlo až o 30 % príjmov z CR. Je nutné dodať, že to bude pravdepodobne spôsobené tým, že v ďalších rokoch vstupovali do Eurozóny krajiny ako Estónsko, Lotyšsko a Litva. Pre zahraničných turistov sú krajiny Eurozóny prijateľnejšie, aspoň čo sa týka z pohľadu výmenných kurzov.

Vývoj syntetického Slovenska ukazuje, že ak by na Slovensku zostala oficiálnou menou Slovenská koruna, tak by mohli byť príjmy z CR trochu nižšie. Je potrebné doplniť, že trend vývoja príjmov z CR bol veľmi podobný reálnemu vývoju. Z toho vyplýva, že prijatie Eura pomohlo príjmom z CR na Slovensku.

8 Odporúčania

Výsledky tejto práce vytvárajú možnosť porovnať sledované veličiny. Časové rady príjazdov a príjmov obsahujú rovnaké rozmedzie rokov od 1996 do 2015. Pre jednoduchšie porovnávanie bol vytvorený graf (obrázok 15), ktorý reprezentuje, koľko minul jeden zahraničný turista na Slovensku.

Už pri pohľade na graf (obrázok 15) je možné vidieť, že zavedenie Eura malo významný dopad na turizmus na Slovensku. V roku 2009 predstavuje rozdiel medzi Slovenskom s Eurom a bez Eura 614,44 \$ pripadajúci na 1 zahraničného turistu. Z toho vyplýva, že ak by Slovensko neprijalo Euro, tak by príjmy z 1 turistu boli o 614,44 \$ nižšie.

Obrázok 15: Príjmy na jedného zahraničného turistu

Oproti roku 2008 ide u reálneho Slovenska o nárast o 73 %, zatiaľ čo odhad ukazuje, že u syntetického Slovenska by bol tento nárast vo výške 32 %. Dá sa predpokladať, že prijatím Eura sa zmenila štruktúra zákazníkov, ktorí navštevovali Slovensko.

Pri pohľade na vývoj príjmov na 1 zahraničného turistu v ďalších rokoch, je možné konštatovať, že v oboch prípadoch nastáva pokles, ktorý môže byť spôsobený dopadmi hospodárskej a finančnej krízy. Zatiaľ čo v prípade reálneho Slovenska je pokles miernejší a zaznamenaný s niekoľkými zlomami, ale ak by Slovensko neprijalo Euro, tak by mohol byť tento pokles prudší. Napríklad v roku 2012, ak by Slovensko neprijalo Euro, tak by mohlo prísť o 560,02 \$ z jedného zahraničného turistu.

V roku 2013 by bol tento pokles len vo výške 380,71 \$ príjmov na 1 zahraničného turistu. Rok 2013 sa vyznačoval tým, že Slovensko navštívilo od krízy veľké množstvo turistov, konkrétne viac ako 1,5 milióna. Pri porovnaní príjazdov a príjmov v roku 2013 je možné skonštatovať, že na Slovensko prišlo menej turistov, ktorí tu utratili viac peňazí s porovnaním so syntetickým Slovenskom.

Tým, že slovenská oficiálna mena bola Euro, sa v roku 2015 zvýšili príjmy o 868,98 \$ z jedného zahraničného turistu v porovnaní s modelom Slovenska bez Eura. Syntetické Slovensko ukazuje, že v tomto roku by bol zaznamenaný podstatne vyšší počet turistov, ako u reálneho Slovenska, v percentuálnom vyjadrení to predstavuje 60,32 %. Keď porovnáme príjmy s príjazdmi v roku 2015, tak na Slovensko v porovnaní so syntetickým Slovenskom prišlo podstatne menej turistov, ale zato minuli omnoho viac peňazí. Ak by Slovensko neprijalo Euro, tak by mohlo získať v roku 2015 2,5x menej príjmov na 1 zahraničného turistu. Z toho jednoznačne vyplýva záver, že prijatie Eura na Slovensko malo podstatný význam na turistický sektor na Slovensku.

Česká republika je krajina, ktorá je určitým spôsobom podobná Slovensku, a preto v prípade, že sa rozhodne prijať za oficiálnu menu Euro, tak by sa indikátory, ktoré boli ovplyvnené Eurom mohli správať podobným spôsobom v Českej republike.

Ako bolo možné z výsledkov zistiť, tak krajina, ktorá prijme Euro by mala počítať s tým, že jej môžu klesnúť príjazdy zahraničných turistov. U Slovenska bol tento pokles vo výške 26,25 %. V prípade, že by Slovensko neprijalo Euro v roku 2009, tak by pokles bol len minimálny, 9 %. Samozrejme to nemusí byť u každej krajiny identické číslo, ale dá sa predpokladať, že počty príjazdov s veľkou pravdepodobnosťou poklesnú. Zaujímavým faktom ostáva to, že u príjmov z CR tento pokles nie je taký výrazný.

Z týchto výsledkov je možné vyvodiť odporúčania, že krajina hospodársky podobná Slovensku, ktorá prijme Euro bude síce navštevovaná nižším počtom turistov, ale títo turisti budú míňať viac peňazí. To znamená, že krajiny by sa mali pripraviť na turistov, ktorí sú ochotní si priplatiť za služby. Nasledujúce odporúčania:

- **zvýšenie kvality poskytovaných služieb;**

Typicky najmä pre krajiny menej rozvinuté ako štáty Eurozóny, kvôli zmene zákaznických preferencií. Turisti z menovej únie sú totiž zvyknutí na vyšší štandard, ako bol u doterajších priemerných turistov. Títo turisti sú charakteristický tým, že za vyššiu kvalitu sú ochotní viac zaplatiť. Všeobecne sa dá tvrdiť, že Euro zvyšuje nároky na kvalitu poskytovaných služieb.

- **budovanie 4-hviezdičkových a viac hviezdičkových hotelov;**

Pre doposiaľ nie veľmi rozvinuté regióny je to príležitosť rozvinúť okrem tradičných ubytovacích služieb aj služby doplnkové, typické pre hotely s vyšším počtom hviezd.

- **ubytovacie zariadenia s vyššou pridanou hodnotou.**

Pridaním doplnkových ubytovacích služieb je možné pre zákazníka vytvoriť vyššiu pridanú hodnotu.

Tak ako aj v inej sfére, aj v cestovnom ruchu je veľmi podstatné poskytovať kvalitné služby a hlavne poznať svojich zákazníkov. Ubytovacie zariadenia, ale aj lyžiarske strediská a iné služby, už ponúkajú aj rôzne zaujímavé/doplnkové atraktivity. Pre turistu hotel už nie je len miestom, kde sa vyspí, ale kde chce niečo zažiť. So zmenou doby, dochádza aj k zmene preferencií. Poskytovatelia ubytovacích zariadení by mali mať na pamäti, že zákazník už nehľadá bežné ubytovacie zariadenia, ale zameriava sa skôr na tie s vyššou pridanou hodnotou. Keď sa hovorí o kvalite poskytovaných služieb, tak tu kvalitu zaručujú práve ľudia. Netreba zabúdať, že je dôležité vyberať zamestnancov veľmi starostlivo. Krajina, ktorá sa rozhodne do budúca prijať Eura, tak v oblasti cestovného ruchu by malo byť primárnym cieľom zabezpečenie dobrej kvality poskytovaných služieb. Predpokladá sa, že ak sú ľudia ochotní zaplatiť vyššiu sumu na konkrétne služby, tak aj očakávajú vyššiu kvalitu.

9 Záver

Zavedenie Eura na Slovensku malo pozitívny vplyv na turizmus. Vytvorený ukazovateľ – príjmy na 1 zahraničného turistu ukazuje, že sa príjmy v roku 2009 na 1 turistu zvýšili o 73 % oproti predchádzajúcemu obdobiu. Efekt z Eura je možné ohodnotiť až niekoľko rokov po zavedení Eura. Od roku 2009 sa príjmy na 1 turistu zvyšovali, dokonca do roku 2014 boli vyššie o 22 %. Slovenská republika si prijatím Eura polepšila do roku 2014 o 70 % príjmov na 1 turistu.

Podrobným sledovaním trendu vývoja príjazdov turistov je možné potvrdiť, to, čo Webber (2011) zistil, že zmeny výmenných kurzov pôsobia ako významný faktor dopytu po turizme. Vplyvom aj oslabenej Slovenskej koruny sa na Slovensku do roku 2002 zvýšil počet turistov o 72 %. Negatívom je, že prijatím Eura Slovensko prišlo túto možnosť devalvovať domácu menu.

Hoci sa príjazdy turistov prijatím Eura znížili, príjmy z ČR výrazný pokles nezaznamenali. Čo vedie k záveru, že prijatím Eura sa zmenila jednak štruktúra turistov, ale aj očakávania od danej krajiny. Na základe výsledkov je možné predpokladať, že na Slovensko začala prichádzať tá časť obyvateľstva, ktorá je ochotná si za služby priplatiť viac.

Na základe týchto zistených výsledkov boli vypracované odporúčania pre krajinu, ktoré raz budú tiež prijímať Euro. Týmito odporúčaniami by bolo možné predchádzať situácii, aká nastala na Slovensku. Keďže takáto štúdia ešte doposiaľ nebola vypracovaná, tak Slovensko sa nachádzalo v situácii, kedy nevedelo, ako správne reagovať na prijatie Eura v oblasti cestovného ruchu.

Prijatie Eura Slovensku otvorilo množstvo možností, rozvoj medzinárodného obchodu, zrušenie bariér pre pohyb tovaru. Veľké pozitívum to malo aj pre obyvateľov Slovenska, porovnávanie cien v zahraničí je predsa len o niečo jednoduchšie.

Karolína Ducká, hovorkyňa Ministerstva dopravy a výstavby SR (2017) informovala, že cestovný ruch v roku 2016 zaznamenal veľký úspech. Slovensko môže za to vďačiť svojej dobrej polohe a dobrej bezpečnostnej situácii v krajine. Zvýšil sa počet turistov z Izraela (v roku 2015 nárast o 41,6 % oproti 2014), USA (50 %) a Švédsko (31,12 %).

Vplyvom hospodárskej situácie v Eurozóne sa momentálne Euro nachádza v stave, kedy je podhodnotené. Euro je oslabené voči doláru, dostalo sa na najslabšiu úroveň za posledných 10 rokov (ECB, 2017). Ak bude tento stav pokračovať, tak Slovensko môže v roku 2017 zaznamenať historické hodnoty príjazdov turistov.

Na stránke <https://akela.mendelu.cz/~xsamiec2/BP/> je možné si stiahnuť údaje a upravené zdrojové súbory pre MATLAB, vďaka ktorým je možné zopakovať výskum.

Výsledky práce potvrdili predpoklady, a prijatie Eura na Slovensku má pozitívny dopad na turistický sektor. Práca otvára mnohé otázky, ktoré by mohli byť predmetom ďalšieho skúmania, ako napríklad zmena vývoja domáceho turizmu po prijatí Eura.

10 Referencie

- ABADIE, ALBERTO, ALEXIS DIAMOND A JENS HAINMUELLER, *Synthetic Control Methods for Comparative Case Studies: Estimating the Effect of California's Tobacco Control Program*, Journal of the American Statistical Association [online]. 2010, [cit. 2017-05-14]. Dostupné z: <https://economics.mit.edu/files/11859>.
- ABADIE, ALBERTO, ALEXIS DIAMOND A JENS HAINMUELLER, *Comparative Politics and the Synthetic Control Method*, Journal of the American Statistical Association [online]. 2015, **59** [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/ajps.12116/abstract>.
- AKERHJELM, PETER, *Brand Europe: European integration and tourism development*. The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly. [online]. 2003, DOI: 10.1016/S0010-8804(03)90112-1. ISSN 00108804. **44** [cit. 2017-02-04]. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0010880403901121>
- CAFISO, GIANLUCA ROBERTO, CELLIN A TIZIANA, CUCCIA, *Do economic crises lead tourists to closer destinations? Italy at the time of the Great Recession* Papers in Regional Science [online]. 2016, [cit. 2017-03-23]. DOI: 10.1111/pirs.12242. ISSN 10568190. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/pirs.12242>.
- CAGLAYAN, E., SAK, N., A KARYMSHAKOV, K., *Relationship between tourism and economic growth: A panel granger cau-sality approach* Asian Economic and Financial Review [online]. 2003, [cit. 2017-02-04]. Dostupné z: <https://search.proquest.com/docview/1417570100?accountid=28016>.
- CAMARERO, MARIAM GÓMEZ, ESTRELLA A TAMARIT, CECILIO, *EMU and trade revisited: Long-run evidence using gravity equations* The World Economy [online]. 2013, [cit. 2017-04-07]. DOI: 10.1111/twec.12090. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/twec.12090/abstract>.
- CROTTI, ROBERTO A TIFFANY MOSRAHI, *The Travel & Tourism Competitiveness Index 2015: T&T as a Resilient Con-tribution to National Development*, World Economic Forum [online]. 2015, [cit. 2017-05-07]. DOI:

- 10.1111/twec.12090. Dostupné z:
http://www3.weforum.org/docs/TT15/WEF_TTCR_Chapter1.1_2015.pdf.
- ČESKÝ ŠTATISTICKÝ ÚRAD, *Základní pojmy a definice* Wwww.czso.cz [online]. 2012, [cit. 2017-04-07]. Dostupné z:
<https://www.czso.cz/documents/10180/20557193/921108m.pdf/b6571837-6a2e-4138-912c-59da6de43de4?version=1.0>.
- DE VITA GLAUCO, *The long-run impact of exchange rate regimes on international tourism flows*, *Tourism Management* [online]. 2014, 45 [cit. 2017-05-06]. Dostupné z:
<http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0261517714000946>.
- DRITSAKIS, NIKOLAOS, *Tourism as a long-run economic growth factor: an empirical investigation for Greece using causality analysis* *Tourism Economics* [online]. 2004, [cit. 2017-04-07]. DOI: 10.5367/0000000041895094. ISSN 13548166. Dostupné z:
<http://teu.sagepub.com/lookup/doi/10.5367/0000000041895094>.
- DUCKÁ, KAROLÍNA, *Cestovný ruch na Slovensku v roku 2016 zaznamenáva rekord, je historicky najlepší* [online]. 2017, [cit. 2017-05-07]. Dostupné z:
<http://www.hlavnespravy.sk/cestovny-ruch-na-slovensku-v-roku-2016-zaznamenava-rekord-je-historicky-najlepsi/898821>.
- ECB, *Konvergenčná správa Máj 2012* [online]. 2012, [cit. 2017-04-07]. ISSN 1725-9665. Dostupné z: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/conrep/cr201205sk.pdf?60cbaf42a6d7a4acad64e0f0b7e3f413>.
- ECB, *Euro foreign exchange reference rates* Wwww.ecb.europa.eu [online]. 2017, [cit. 2017-04-07]. ISSN 1725-9665. Dostupné z:
https://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/euro_reference_exchange_rates/html/index.en.html.
- EUROSTAT, *Národné účty a HDP* [online]. 2017, [cit. 2017-04-06]. Dostupné z:
http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/National_accounts_and_GDP/sk.
- EUROSTAT, *Databáza Eurostatu*, [online]. 2017, ISBN 978-80-89090-98-3. [cit. 2017-04-06]. 2014, Dostupné z:

<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

FARUQEE, HAMID, *Measuring the trade effects of euro* IMF Working paper [online]2017, [cit. 2017-03-19].DOI: 10.1257/000282803321455331. ISSN 0002-8282 Dostupné z: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2004/wp04154.pdf>.

GIL-PAREJA, SALVADOR, RAFAEL LLORCA-VIVERO A JOSE ANTONIO MARTINEZ-SERRANO, *The Effect of EMU on Tourism. Review of International Economics* [online]. 2007, [cit. 2017-03-19].DOI: 10.1111/j.1467-9396.2006.00620.x. ISSN 0965-7576. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1467-9396.2006.00620.x>.

GONDA, PETER, *The Economic Consequences of Slovakia's Eurozone Membership* [online]. 2014, ISSN 978-2-87555-063-7. [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: [http://europeanreform.org/files/New_Direction_-_The_Economic_Consequences_of_Slovakia%E2%80%99s_Eurozone_Membership_\(1\).pdf](http://europeanreform.org/files/New_Direction_-_The_Economic_Consequences_of_Slovakia%E2%80%99s_Eurozone_Membership_(1).pdf).

GUČÍK, MARIÁN, *Cestovný ruch: Politika a ekonómia*, ISBN 978-80-89090-98-3. 2011, [cit. 2017-05-06]..

HOLEČEK, J., *Slovensko nemá náhradu za automobilový priemysel*Zväz automobilového priemyslu Slovenskej republiky [online]. 2013, [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <https://www.zapsr.sk/j-holecek-slovensko-nema-nahradu-za-automobilovy-priemysel/>.

CHOU, MING CHE, RAFAEL LLORCA-VIVERO A JOSE ANTONIO MARTINEZ-SERRANO, *Does tourism development promote economic growth in transition countries? A panel data analysis* [online]. 2013 **33**, DOI: 10.1016/j.econmod.2013.04.024. ISSN 026499932013, [cit. 2017-03-19]. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0264999313001557>.

JONAS, EVA GREITEMEYER, TOBIAS FREY, DIETER A SCHULZ-HARDT, STEFAN, *Psychological effects of the Euro—experimental research on the perception of salariesand price estimations* European Journal of Social Psychology [online]. 2002, [cit. 2017-04-07]. DOI:10.1002/ejsp.112. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ejsp.112/pdf>.

- JUCAN, CORNEL NICOLAE, *Travel and Tourism as a Driver of Economic Recovery* Procedia Economics and Finance [online]. 2017, **6** [cit. 2016-10-5].
Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212567113001172>.
- KAPIKI, SOULTANA, *The Impact of Economic Crisis on Tourism and Hospitality: Results from a Study in Greece* Central European Review of Economics and Finance [online]. 2012, [cit. 2017-03-22]. Dostupné z: http://www.academia.edu/1160659/The_Impact_of_Economic_Crisis_on_Tourism_and_Hospitality_Results_from_a_Study_in_Greece.
- LÓPEZ-CÓRDOVA, J. ERNESTO A CHRISTOPHER M., MEISSNER, *Exchange-Rate Regimes and International Trade: Evidence from the Classical Gold Standard Era* American Economic Review [online]. 2017, **93** [cit. 2017-03-19]. DOI: 10.1257/000282803321455331. ISSN 0002-8282 Dostupné z: <http://pubs.aeaweb.org/doi/10.1257/000282803321455331>.
- MINISTERSTVO HOSPODÁRSTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY, *Euro a turizmus na Slovensku* [online]. Bratislava: Tlačové oddelenie Ministerstva Hospodárstva, 2008, [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: <http://www.mhsr.sk/euro-a-turizmus-na-slovensku-6750/128435s>.
- MDVRR SR, *Stratégia rozvoja cestovného ruchu do roku 2020* [online] 2013, [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwik5IvD8PTTAhWkaVAKHwRCdcQFgg2MAI&url=http%3A%2F%2Fwww.telecom.gov.sk%2Findex%2Fopen_file.php%3Ffile%3Dcestovnyruch%2FAktualityInformacie%2FStrategia_materi_El.pdf&usg=AFQjCNG82RwDzvkysaKUuG3HZCnUhwffDg.
- MORVAY, KAROL, HERTA GABRIELOVÁ, VERONIKA HVOZDÍKOVÁ, TOMÁŠ JECK, KAROL FRANK, IVAN OKÁLI A IVANA ŠIKULOVÁ, *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2009* Ekonomický ústav SAV [online]. 2010, [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: http://ekonom.sav.sk/uploads/journals/141_hv_sr_2009_-_slovenska_verzia.pdf.
- OKUMUS, FEVZI, A KURTULUS, KARAMUSTAFA, *IMPACT OF AN ECONOMIC CRISIS Evidence from Turkey* Annals of Tourism Research. [online]. 2005, [cit. 2017-03-22]. DOI: 10.1016/j.annals.2005.04.001. ISSN 01607383. Dostupné

- z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0160738305000769>
- PAULIČKOVÁ, ALENA, *Euro: Advantageous for Slovakia?* DANUBE | Law and Economics Review [online]. 2012, **2** [cit. 2017-02-20]. Dostupné z: <http://www.eaco.eu/wp-content/uploads/2015/04/paulickova2.pdf>.
- PERLES-RIBES, FRANCISCO, JOSÉ, BELÉN, ANA, RAMÓN-RODRIGUÉZ, RUBIA, ANTONIO, A MORENO-IZQUIERDO, LUIS, *Is the tourism-led growth hypothesis valid after the global economic and financial crisis? The case of Spain 1957–2014* [online]. DOI: 10.1016/j.tourman.2017.01.003. ISSN 02615177. 2017, **61** [cit. 2017-03-19]. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0261517717300031>.
- POMPUROVÁ, KRISTÍNA A ŠIMOČKOVÁ, IVANA, *Destination attractiveness of Slovakia: perspectives of demand from major tourism source markets* Ekonomie a Management [online]. 2014, [cit. 2017-03-04]. DOI: 10.15240/tul/001/2014-3-006. ISSN 12123609. Dostupné z: https://dspace.tul.cz/bitstream/handle/15240/7087/EM_03_14_6.pdf?sequence=1.
- RANYARD, ROB BURGOYNE, CAROLE, B. SALDANHA, GABRIELA ROUTH, A., DAVID, *A qualitative study of adaptation to the euro in the Republic of Ireland: I. attitudes, the 'euro illusion' and the perception of prices* Journal of community & applied social psychology [online]. 2005, [cit. 2017-04-07]. DOI: 10.1002/casp.814. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/casp.814/abstract>.
- SACR, *SACR mapovala vplyv eura a hospodárskej krízy na prízjazdový CR. Slovenská agentúra pre cestovný ruch* [online]. 2009, [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: http://www.sacr.sk/print/sacr/novinky/sacr-mapovala-vplyv-eura-a-hospodarskej-krizy-na-prijazdovy-cr/?tx_ttnews\%5Bpointer\%5D=200.
- SADEH, TAL, *The euro's effect on trade* European Union Politics [online]. 2014, [cit. 2017-04-07]. DOI:10.1177/1465116513517013. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1465116513517013>.
- SANTANA-GALLEGO, MARIA, LEDESMA-RODRIGUEZ, FRANCISCO, PERE-RODRIGUEZ, JORGE, *The euro effect: Tourism creation, tourism diversion and tourism potential within the European Union* European Union

- Politics, SAGE Publications [online]. 2017, 17 DOI: 10.1177/1465116515600533, [cit. 2016-10-5]. Dostupné z: [https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-84958159109&origin=resultslist&sort=plf-f&src=s&st1=The+euro+effect\%3a+Tourism+creation\%2c+tourism+diversion+and+tourism+potential+within+the+European+Union&st2=&sid=3D3E37412C5FF11054E1C7375F92ECF0.wsnAw8kcdt7IPYL00V48gA\%3a10&sot=b&sdt=b&sl=115&s=TITLE-ABS-KEY\%28The+euro+effect\%3a+Tourism+creation\%2c+tourism+diversion+and+tourism+potential+within+the+European+Union\%29&relpos=0&citeCnt=1&searchTerm=.](https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-84958159109&origin=resultslist&sort=plf-f&src=s&st1=The+euro+effect\%3a+Tourism+creation\%2c+tourism+diversion+and+tourism+potential+within+the+European+Union&st2=&sid=3D3E37412C5FF11054E1C7375F92ECF0.wsnAw8kcdt7IPYL00V48gA\%3a10&sot=b&sdt=b&sl=115&s=TITLE-ABS-KEY\%28The+euro+effect\%3a+Tourism+creation\%2c+tourism+diversion+and+tourism+potential+within+the+European+Union\%29&relpos=0&citeCnt=1&searchTerm=)
- SLOVENSKÁ AGENTÚRA PRE ROZVOJ INVESTÍCIÍ A OBCHODU, *Automobilový priemysel: Automobilový priemysel na Slovensku* [online]. 2011, [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <http://www.sario.sk/sites/default/files/content/files/sario-automobilovy-priemysel.pdf>.
- ŠAMBRONSKÁ, KRISTÍNA A ANNA, ŠENKOVÁ, *Analýza stavu cestovného ruchu devízových príjmov a devízových výdavkov z činnosti cestovného ruchu v SR* [online]. 2015, [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: https://www.pulib.sk/web/kniznica/..../Sambronska_Senkova.pdf.
- ŠÚ SR, *Štatistiky - odvetvové štatistiky* [online]. 2014, [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://bit.ly/2r6kmgR>.
- THE INTERNATIONAL ORGANIZATION OF MOTOR VEHICLE MANUFACTURERS, *Production statistics* [online]. 2017, [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <http://www.oica.net/category/production-statistics/>.
- THE WORLD BANK, *Indicators* [online]. 2017, [cit. 2017-05-12]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/>.
- ROCHELLE, TURNER, *Travel & Tourism Economic Impact by WTTC* [online]. 2013, [cit. 2017-05-08]. Dostupné z: <http://www.etoa.org/docs/default-source/Reports/other-reports/2013-travel-tourism-economic-impact-by-wttc.pdf?sfvrsn=0>.
- WANG, YU-SHAN, *Threshold effects on development of tourism and economic growth* Tourism Economics [online]. 2012, [cit. 2017-04-07]. DOI: 10.5367/te.2012.0160. ISSN 13548166. Dostupné z:

<http://teu.sagepub.com/lookup/doi/10.5367/te.2012.0160>.

WAKKER, P., PETER KÖBBERLING, VERONIKA A SCHWIEREN, CHRISTIANE, *Prospect-theory's Diminishing Sensitivity Versus Economics' Intrinsic Utility of Money: How the Introduction of the Euro can be Used to Disentangle the Two Empirically* [online]. 2007, [cit. 2017-04-07].

DOI:10.1007/s11238-007-9040-8. Dostupné z:

<https://link.springer.com/article/10.1007/s11238-007-9040-8>.

WEBBER, G., ANTHONY, *Exchange Rate Volatility and Cointegration in Tourism Demand* Journal of Travel Research [online]. 2016, [cit. 2017-04-07].

DOI:10.1177/004728750103900406. Dostupné z:

<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/004728750103900406>.

ŽÚDEL, BRANISLAV A LIBOR, MELIORIS, *Vstup do eurozóny pridal slovenskej ekonomike 10 %*, Ministerstvo financií SR [online]. 2016, [cit. 2016-09-26].

Dostupné z:

http://www.finance.gov.sk/Components/CategoryDocuments/s_LoadDocument.aspx?categoryId=11165&documentId=14747.